

Sisekaitseakadeemia

Justiitskolledž

Anton Kaetri

KK060

ESMAKORDSELT VAHISTATU TOIMETULEK
EELVANGISTUSES TALLINNA VANGLA
EELVANGISTUSE OSAKONNA NÄITEL

Lõputöö

Juhendaja:

Ebe Pöder, MA

Tallinn 2009

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Justiitskolledž	Kuu ja aasta: mai 2009
Töö pealkiri: „Esmakordselt vahistatu toimetulek eelvangistuses Tallinna Vangla eelvangistuse osakonna näitel“	
Töö autor: Anton Kaetri	allkiri:
<p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles teemal „Esmakordselt vahistatu toimetulek eelvangistuses Tallinna Vangla eelvangistuse osakonna näitel“. Võõrkeelne kokkuvõte on kirjutatud vene keeles. Töö maht on 55 lehekülge. Lõputöö koostamisel on viidatud 25 allikale, neist 16 on eesti, 7 inglise ja 2 vene keelsed.</p> <p>Töö koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk kajastab teoreetiliste allikate põhjal esmakordselt vahistatute toimetuleku probleeme eelvangistuses. Lõputöö teine peatükk keskendub uurismustöö eesmärgile ja meetodile. Kolmas peatükk moodustub läbiviidud uurimusest, uurimistulemuste analüüsist ja arutelust</p> <p>Lõputöö eesmärgiks on kirjeldada ja analüüsida esmakordselt vahi alla sattunud inimese toimetulekut eelvangistuses.</p> <p>Lõputöö hüpoteesiks on väide, et esmakordselt vahistatud vajavad ilmnevate kohanemisprobleemidega toimetulekuks ametnike toetust ja abi</p> <p>Hüpoteesi kontrollimiseks on analüüsitud valdkonnakeskset kirjandust ning viidud läbi uuring Tallinna Vangla 39 esmakordselt vahistatu ankeetküsitlusena ning Tallinna Vangla sotsiaalosakonna sotsiaaltöötaja, psühholoogi ja raamatukogu hoidja ning meditsiini osakonna spetsialist-perearsti intervjuerimisena. Vaatlus toimus abivahendina ja oli juhuslik, tal polnud täpset ettevalmistust.</p> <p>Lõputöö hüpotees leidis kinnitust, sest, toetudes uurimistulemustele, toimetulekuks esmakordselt vahistatutel ilmnevate kohanemisprobleemidega vajatakse ametnike toetust ja abi. Esmakordselt vahistatud ja ka psühholoog kinnitavad kohanemisprobleemide olemasolu. Sageli ei suuda vahistatud tekkinud stressi iseseisvalt leevendada ning siinjuures on spetsialistide abi hädavajalik.</p> <p>Empiirilise uurimuse tulemustest lähtuvalt on tehtud ettepanekud esmakordselt vahistatute sisseelamise protsessi korraldamiseks.</p>	
Võtmesõnad : esmakordselt vahistatu, eelvangistus, toimetulek, kohanemine, kultuurišokk.	
Keywords: adaptation, detention (imprisonment), succeeding, culture shock, arrested for the first time	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud:	
Juhendaja:	allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. ESMAKORDELT VAHISTATU EELVANGISTUSES	6
1.1. Vahistatu staatus, päevakord eelvangistuses ja aja kasutamise võimalused.....	6
1.2. Asjaolud, mis muudavad esmakordselt vahistatu seisundi keeruliseks	7
1.2.1. Perekonna kaotus	7
1.2.2. Stimulatsiooni puudumine	9
1.2.3 Psühhosomaatika	10
1.2.4. Kambersüsteem.....	11
1.3. Muutunud elutingimustesse sattunud inimese toimetulekust ja uute oskuste omandamisest	12
1.3.1 Kokkupuude võõra kultuuriga, kultuurišokk	16
1.4. Vahistatute tegevusvõimalustest eelvangistuses	18
2. UURIMISTÖÖ EESMÄRK JA MEETOD	21
2.1. Lõputöö eesmärk, ülesanded ja hüpotees	21
2.2. Uurimustöö meetod, valim, korraldus	21
3. UURIMISTULEMUSTE ANALÜÜS.....	23
3.1 Ülevaade uuritavatest	23
3.2 Ankeedi vastuste analüüs	24
3.2.1 Haridus	24
3.2.2. Vaba aeg ja selle kasutamine	25
3.3 Esmakordselt vahistatute toimetulek nende jaoks uues keskkonnas	29
3.3. Vanglapsühholoogide arvamused – kuidas vähendada esmakordselt vahistatute sisseelamise stressi	34
3.4. Ettepanekud, kuidas korraldada esmakordselt vahistatute sisseelamise protsessi	36
KOKKUVÕTE	38
PE3IOME.....	40
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	42
JOONISTE LOETELU	44
LISA 1.....	45
LISA 2.....	46
LISA 3.....	48
LISA 4.....	52
LISA 5.....	54
LISA 6.....	55

SISSEJUHATUS

Enamik meist naudib vaba elu elamist. Me arendame meeldimisi ja mittemeeldimisi oma toidueelistuste, autode, sõprade, riiete ja kohtade suhtes, kuhu tahame puhkama minna. Samuti naudime asjade valimist, mis meile meeldivad, ja ärritume, kui peame vastu hakkama asjadele või inimestele, kes meile ei meeldi. Võimalus valida, kuidas me oma elu elame, on meile väga oluline. Vanglasse tulles võetakse inimeselt võimalus valida. Kinnipeetavad ei saa valida, millal rahuldada ka kõige elementaarsemaid inimlikke vajadusi, nagu näiteks enda pesemine, riietamine, tualetis käimine, magamaminek, või valida, millal ja mida süüa. Kõik need tavalised, kuid väga olulised tegevused on väljaspool kinnipeetava kontrolli. Kuigi me oleme selle kogemuse lapsepõlves läbinud, tuleb täiskasvanule suure šokina kaotada sel moel oma elu üle kontroll. Sellele võib järgneda igasuguseid erinevaid reaktsioone: viha, pettumus, mõistmatus, ärritus, lootusetus või depressioon. Paljud kinnipeetavad leiavad, et see on alandav ja hirmutav, eriti kui see juhtub nendega esimest korda (Coocke, Pamela, Baldwin 1990: 55).

Sattudes eelvangistusse, puutub inimene kokku temale võõra keskkonnaga. Tema elulaad muutub igas valdkonnas – olmetingimustest kuni loomulike vajaduste rahuldamiseni. Inimene õpib elama uutes kitsendatud tingimustes, mis omakorda toob uusi teadmisi „ellujäämisest“ võõras keskkonnas. Samas paralleelselt keskkonna muutusega puutub esmakordselt vanglasse sattunud inimene kokku selliste probleemidega nagu perekonnast ja lähedastest inimestest lahusolek; kahtlustatavaks olemine ja kohtuprotsess; kokkupuude prokriminaalse keskkonnaga, olles samas kambris mitmendat korda süüdimõistetud inimestega. Tihtipeale jääb esmakordselt vahistatu oma lahendamata probleemidega üksi, kuna tal ei ole kogemusi ja vastavat käitumismustrit. Sellisel juhul vajab inimene professionaalset abi ja toetust, mida saab pakkuda vangla administratsioon.

Puutudes oma igapäevatoos Tallinna Vanglas kokku esmakordselt vahistatute kohanemisprobleemidega, tekkis mul küsimus, kuidas vangide elukorraldus üldse toetab nende konstruktiivse ajakasutusoskuse kujunemist ning aitab kohanemiskustega toime tulla.

Käesoleva lõputöö eesmärk on kirjeldada ja analüüsida esmakordselt vahi alla sattunud inimese toimetulekut eelvangistuses.

Töö hüpoteesiks on väide, et esmakordselt vahistatutel ilmnevate kohanemisprobleemidega toimetulekuks vajatakse ametnike toetust ja abi.

Lõputöö koosneb kolmest peatükist. Esimeses peatükis kajastatakse teoreetiliste allikate põhjal vahistatute toimetulekut eelvangistuses. Töö teises peatükis täpsustatakse uurimisülesandeid ja meetodit ning kolmandas esitatakse uurimistulemuste analüüs.

1. ESMAKORDSELT VAHISTATU EELVANGISTUSES

1.1. Vahistatu staatus, päevakord eelvangistuses ja aja kasutamise võimalused

Vangistusseaduse (edaspidi VS) § 4 identifitseerib vahistatu kui isiku, kellele on tõkendina kohaldatud vahistamist ja kes kannab eelvangistust kinnise vangla eelvangistusosakonnas või arestimajas.

Eelvangistust kantakse kinnise vangla eelvangistusosakonnas ja arestimajas. Vahistatut hoitakse ööpäevaringselt lukustatud kambris. Eraldi hoitakse vahistatuid, keda süüdistatakse ühes ja samas kriminaalasjas, samuti teisi vahistatuid uurija, prokuröri või kohtu korraldusel. Vahistatu kamber peab vastama vangistusseaduse § 45 lõikes 1 sätestatud tingimustele (kinnipeetava eluruum peab vastama eluruumile kehtestatud ehitustehnilistele, tervisekaitse- ja hügieeninõuetele ning eluruumis peab olema aken, mis kindlustab ruumi nõuetekohase valgustuse) ja tagama vahistatu pideva visuaalse ja elektroonilise jälgimise (VS § 90).

Vahistatu päevaplaan on allutatud eelvangistushoone kambris viibiva kinnipeetava isiku päevakavale (LISA 1), mis on sätestatud Tallinna vangla kodukorra punktis 2.1. Päevakavas on äraatus, hommikuvõimlemine, isiklik hügieen, kambri korrastamine, toitlustamine (kambri luugi kaudu), vaba aeg, hommikune loendus (rivistus, kambrite kaupa), jalutuskäik (jalutusboksis, graafiku järgi), uurimistoimingud ja kokkusaamised kaitsjaga, kirjade üleandmine-vastuvõtmine, telefoni kasutamine (kirjaliku taotluse alusel, graafiku järgi), õhtune loendus (rivistus, kambrite kaupa), öörahu. Päevakava rikkumine toob enamikul juhtudel kaasa distsiplinaarkaristuse.

Vastavalt eelmainitule hoitakse vahistatut ööpäevaringselt lukustatud kambris. Tallinna Vanglas on vahistatutele ette nähtud jalutuskäiguks üks tund, ülejäänud 23 tundi viibib vahistatu kambris, kui ei ole ette nähtud uurimistoimingut või kohtumist kaitsja või uurijaga. Palava ilma tõttu võib vangla direktor pikendada vahistatute jalutuskäiku.

Vaba aja sisustamiseks on vahistatul võimalik kasutada raamatukoguteenust, osaleda sotsiaalõppes ja huvitegevuses vangla vahendusel. Vahistatu pöördub sotsiaalõppes ja huvitegevuses osalemise sooviga kontaktisiku poole (Tallinna Vangla kodukord, p 4.7) ja kui vahistatul tekib soov õppida, pöördub ta õppimisega seonduvates küsimustes kirjaliku taotlusega hariduskorraldaja poole. Vahistatut nõustab hariduskorraldaja koos kontaktisikuga (Tallinna Vangla kodukord, p 3.2.4). Vangistusseadus annab vahistatule võimaluse juhul, kui vangla saab talle seda võimaldada, töötada samadel tingimustel nagu kinnipeetav (VS 93 lg7).

Olles peaaegu ööpäevaringselt lukustatud kambris, puutub vahistatu kokku mitmete probleemidega, mille lahendamine on seotud muutunud elutingimustega ja lahusolekuga lähedastest inimestest.

1.2. Asjaolud, mis muudavad esmakordselt vahistatu seisundi keeruliseks

1.2.1. Perekonna kaotus

Üks kõige ilmsemaid muutusi, mis leiab aset vanglasse tulles, on perekonnast ja sõpradest lahus olemine. Tihti on need ainsad inimesed, keda kinnipeetav usaldab. Üheks parimaks viisiks pingetega hakkamasaamiseks on rääkimine kellegagi, kes kuulab ja aru saab. Enamik inimesi usaldab oma perekonda ja kui pereliikmed ei ole kättesaadavad, siis pinge aina kasvab (Coocke jt 1990: 56).

Väljaspool vanglat olevatele perekondadele võib muutus olla sama pinget tekitav, eriti kui perekonnas on lapsed. Pingeid lisab seegi, et kinnipeetavad muretsevad tihti, mida oma lastele öelda. Kas on parem rääkida tõtt ja riskida sellega, et lapsi hakatakse koolis narrima? Kas peaks olema perekonnal rääkida lugu, et ema või isa on tööl või haiglas? Probleemile ei ole õigeid ega valesid vastuseid, vaid paljugi oleneb konkreetselt

kinnipeetavast endast ja sellest, mida ta otsustab teha. Väidetavalt lapsed aimavad, kus nende vanem on, ning on eeldatust vähem mures. Kinnipeetav peaks olema oma lapsega avatud ja kinnitama, et selline olukord ei ole igavene, ning ka seda põhjendama (Coocke jt 1990: 56).

Lahusolek neist, keda armastame, on tavaliselt piinarikas. Olukorda aitab lihtsustada suhtlemisvõimalus. Kirjade kirjutamine, mis on tavaliselt peamine suhtlusvahend vanglas, ei pruugi kõigil kinnipeetavatel lihtne olla ja toob kaasa viivituse, mistõttu teine pool ei saa tekkivatele probleemidele ja küsimustele kohe lahendust. Mõnikord on see hea, sest nii on mõlemal poolel aega mõelda, mida üksteisele öelda, ning tõsiseid vaidlusi saab vältida. Teistel juhtudel võivad neil viivitustel olla tagasilöögid. Kinnipeetav, kes on kuulnud kuulujuttu või kellele on räägitud millestki väljaspool vanglat juhtunust, võib oodata päevi, enne kui väide leiab kas tõestust või lükatakse ümber. Oluline on aru saada, kui palju sõltuvad kinnipeetavad kirjadest (Coocke jt 1990: 57).

Vanglates, kus telefonid on kinnipeetavatele saadaval, on välismaailmaga suhtlemisel teised probleemid. Ei ole hilinemist ning võidakse hetke ajal öelda asju, mida hiljem kahetsetakse, ning seejärel peab kinnipeetav ootama järgmise helistamisvõimaluseni, et asju jälle korda ajada (Coocke jt 1990: 57). Tallinna Vanglas võimaldatakse vahistatutele telefoni kasutamist graafiku alusel ja selle kasutamise kestus on vähemalt 5 minutit, sõltuvalt telefoni kasutada taotlenute arvust (Tallinna Vangla kodukord, 6.3.1 ja 6.3.2). Graafikust selgub, et vahistatu saab helistada kord nädalas (LISA 2).

Külastused aitavad perekondadel ühendust pidada, kuid sellegagi on seotud raskused. Üheks pettumust valmistavaks asjaoluks on külastuste lühike kestus, eriti veel pärast pikka lahusolekut. See tähendab, et kõik mõtted ja ideed, mis on viimase paari nädala jooksul tekkinud, tuleb panna lühikesse vestlusesse. Kui tekib vaidlus või kui minnakse temast kõrvale, võivad tähtsad asjad ütlemata jääda (Coocke jt 1990: 57).

Järgmine häiriv asi külastuste puhul on eraldatus, see ei ole mitte ainult barjäär füüsilise kokkupuute takistamiseks, vaid ka vestluse takistus, sest on raske ainult kuulda, mida teine inimene ütleb. Need faktorid lisavad külastusele pinget. Kuigi need võivad kõlada suhteliselt triviaalsete asjadena, siis kinnipeetavale tähendavad need väga palju. Külastused on vangisoleku aja tipp-hetked ja on üüratult tähtsad. Lapsed võivad samuti pidada

olukorda häirivaks, eriti veel, kui nad ei mõista asjaolusid. Nendel põhjustel otsustavad mõned kinnipeetavad, et nad ei lase oma lastel seda katsumust läbi elada. Sellepärast ei taotle mõned kinnipeetavad oma lastele külastusõigust (Coocke jt 1990: 57). Vastavalt vangistusseadusele lubatakse vahistatule lühiajalisi kokkusaamisi isiklikes, õiguslikes või ärilistes huvides, mida vahistatu ei saa teostada läbi kolmandate isikute (VS §94 lg1). Tallinna Vanglas toimub lühiajaline kokkusaamine ruumis, kus vahistatu ja kokkusaaja on teineteisest eraldatud klaasist vaheseinaga. Sellega välistatakse füüsiline kontakt, rääkida saab telefoni teel.

Teiste sõnadega on lähedaste inimeste kättesaadavus hädavajalik igale inimesele igas olukorras, eriti stressiolukorras. Vanglasse sattumine võib põhjustada mitte ainult reaalse, vaid ka vaimse sideme kaotuse lähedastega. Kuidas lähedased tegelikult sellisesse olukorda suhtuvad? Mis edasi saab? Kas nad hakkavad ootama? Kas nad usuvad? Kõik see ning ebakindlus teadmatuse ees tekitab pereeluski lisapingeid, eriti esmakordselt vahistatule.

1.2.2. Stimulatsiooni puudumine

Lisaks perekonna ja sõprade puudumisele, tunneb kinnipeetav puudust ka kõikvõimalikest igapäevategevustest. Fakt on, et vanglarutiinis on vähe mitmekesisust, mis tähendab, et elu muutub ühetaoliseks. Stimulatsiooni puudumine võib mõjutada inimese mõtlemise viisi. Arvukad uurimused on näidanud, millist mõju võib stiimuli puudus tekitada – näib, et mõtlemine muutub. Näiteks muutub raskemaks probleemide lahendamine, kuigi see ei mõjuta üldist intelligentsitaset. Inimestel on raske keskenduda ülesannetele, mida nad tegema peavad ja lahendusi leida. See on see, mis juhtub piiratud keskkonnas hoitavate kinnipeetavatega, olgu see siis allveelaev, sõjavangide laager, koonduslaager või üksik meremees jahiga ookeanil (Coocke jt 1990: 58).

Üks võimalus võidelda selle tagajärjega, on keskkonda mingil moel kontrollida, pigistades nendest piiratud võimalustest viimast välja. Nii on tehtud sõjavangide laagris. Nad võivad välja töötada suhtlemissüsteeme, kuidas teistele teateid edastada, teha oksaraost või metallist esemeid, või üritavad nad veenda valvureid endile asju tooma. Teistes

situatsioonides võivad inimesed leiutada endile mängu või reegleid, mida peavad teatud ajal tegema: näiteks kakskümmend kätekõverdust enne hommikusööki, lehekülg päevikut enne lõunat jne. Kinnipeetavad võivad teha samasuguseid asju samadel põhjustel. Nad arendavad erilisi harjumusi, millest nad peavad kinni pidama, või üritavad manipuleerida teistega, et saada kontrolli oma ebahariliku keskkonna üle. See võib tekitada probleeme juhtkonnale. Kui kinnipeetavatel on võimalus kontrollida oma keskkonda kasulikul viisil, valida, millises eluosakonnas või kambris nad on või millise tegevusega nad seotud on, üritavad nad vähem kontrolli avaldada institutsiooni juhtimisele. Isolatsioonil võib olla veider mõju ka kõige tugevamatele kinnipeetavatele. Üks kinnipeetav, kes veetis mitu aastat üksikvangistuses, kirjeldas, kuidas ta oli hullumeelsuse äärel, sest ta mõtted muutusid kummaliseks ja ta ei saanud aru, kus ta on, aeg moondus. Ta muutus ohtlikumaks. Ta kartis oma kongist välja tulla ja muutus ägedaks, kui keegi tungis kongi astudes tema territooriumile (Coocke jt 1990: 58).

Üks pikaajaliste kinnipeetavate hirm on, et nad kaotavad vangis viibides oma intelligentsuse. Nad annavad endale aru, et nad on vanglast välja pääseses üsna palju vanemad. Nad võivad ka arvata, et on võimetud hakkama saama tavaelu vaimsete nõuetega. Ei ole tõendeid, et üldine intelligentsitase vangistuses olles langeks, kuid on ilmnunud, et väheneb võime probleeme lahendada. Need on institutsionaliseerimise mõjud ja on tavalised paljudele inimestele, kes on viibinud pikemat aega suurtes asutustes nagu vangla või haigla (Coocke jt 1990: 58).

Sattudes võõraste keskkonda, kogeb inimene kohanemisprobleeme, mis omakorda põhjustab psühholoogilist pinget või stressi. Need reaktsioonid väljenduvad sageli psühhosomaatiliste häiretena.

1.2.3 Psühhosomaatika

Mõiste „psühhosomaatiline“ on mitmetähenduslik. Tervisehäire nimetamine psühhosomaatiliseks tähendab, et esineb kehaline haigus, mille tekkes, kulus või ravile allumises on suur tähtsus psüühilistel faktoritel, milleks võivad olla traumeerivad sündmused, isiksuslik tasakaalustamatus või meeleolu muutused (Tomberg ...04.03.2009).

Kui inimene puutub kokku olukorraga, mis on uudne ja/või hirmutav, nõuab see uskumuste ja hoiakute muutmist või paneb tõsiselt mõtlema elu kaduvuse ja/või elu mõtte üle. Üks ja sama sündmus kutsub erinevates inimestes esile erinevaid reaktsioone.

Esimese reageeringuna kriisis tekkiv **šokk** (mõnest sekundist mõne päevani) pidurdab juhtunu teadvustamist. Seda faasi iseloomustavad psühhosomaatilised häired nagu 1) teadvuse ja ajataju muutumine, 2) apaatia, 3) masendus, 4) abitus, 5) üliaktiivsus, 6) tundetus, 7) valu blokeering, 8) hüsteeria/paanika, 9) enkoprees ja enurees. 3-10 % inimestest on šokifaasis täiesti tegutsemisvõimetud ja vajavad abistajat (Kahn... 06.03.2009).

Psühhosomaatilised tervisehäired pole esmakordselt vahistatute seas haruldased. Maksimaalne tähelepanu, õigeaegne psüühilise abi osutamine aitaksid vältida ka mitmeid terviseprobleeme ja osutada aegsasti nii meditsiinilist kui ka psühholoogilist abi. Üheks stressirikkaks asjaoluks esmakordselt vahistatu jaoks on viibimine kambris, kus tungitakse tema intiimsooni.

1.2.4. Kambersüsteem

Eelvangistust kantakse kinnise vangla eelvangistusosakonnas või arestimajas (VS 90 lg2). Võrreldes kamberrežiimi üldrežiimiga, tuleb tõdeda, et esimese kõige suuremaks **eeliseks** on kinnipeetavate „kriminaalse nakatumise“ vältimine: kinnipeetavate omavahelised kontaktid on kamberrežiimi puhul viidud miinimumini, et välistada kinnipeetavate vastastikune mõjutamine. Samas on praktika näidanud, et kamberrežiimi oluline põhjendus – süüdimõistetu muutumine läbi järelemõtlemise – ei toimi sugugi ideaalselt. Pidev eraldatus rõhutab tarbetult vabadusekaotuse olemust, muutes selle osade kinnipeetavate puhul täiesti väljakannatamatuks. Inimene on sotsiaalne olend, kellele igapäevane suhtlemine teiste inimestega on sama omane kui aeg-ajalt tekkiv vajadus üksinduse järele. Kamberrežiim välistab nendest inimese kahest poolusest ühe täielikult, mis muudab selle režiimi pikkade vabadusekaotuste puhul eriti talumatuks ning võib osade kinnipeetavate puhul olla psüühikahäirete ja isegi enesetappude põhjustajaks. Alaline kambris viibimine mõjub ruineerivalt ka kinnipeetava üldisele füüsilisele seisundile, soodustades tuberkuloosi

levikut ja muutes peaaegu olematuks isiku võimalused leida endale füüsilist tegevust. Lisaks sellele eraldab kamberrežiim inimese ka ühiskonnast tervikuna: sünges üksinduses piinelnud kinnipeetava hinge kogunenud kibedus ja viha muudavad taaslülitumise ühiskonda pärast vabanemist isiku kinnisuse ja tõrjuvuse tõttu raskeks. Kamberrežiim rõhutab liigset vabadusekaotuse neutraliseerivat aspekti, muutes vabadusekaotuse üldpreventiivsest aspektist palju hirmutavaks karistuseks (Sootak 2001: 81, 82).

Eelvangistuses saab kamberrežiimi negatiivset mõju vähendada harrastuslike tegevuste ja õppimisvõimalustega, võimaldades toetada ja arendada intellekti. Samas on mõttekas hoida lahus esmakordselt vahistatuid ja mitmendat korda vanglasse sattunud inimesi, et vältida esimeste „kriminaalset nakatumist“. Samas omandab esimest korda vahi alla sattunud inimene uusi oskusi, mis on tarvilikud muutunud elutingimustega toimetulemiseks.

1.3. Muutunud elutingimustesse sattunud inimese toimetulekust ja uute oskuste omandamisest

„Kui väline oht ähvardab isiku jaoks vajalikku vaba mänguruumi kas piirata või kaotada, arenevad psüühilised jõud, püüdlused, vajadused ning tekib uus motivatsiooniline seisund ähvardatud või kaotatud vaba ruumi taastada“. Seda seisundit nimetatakse „reaktantsiks“.

Reaktants on tundereaktsioon.

Reaktants on seda tugevam,

- mida suurem on piiratud käitumisvabaduste hulk,
- mida vähem käitumisvabadusi oli enne piiranguid isiku käsutuses ,
- mida tühisem on võrreldavate kõrvalekaldumiste hulk,
- mida lõplikum on piirang,
- mida olulisem tähendus on kinnipeetava jaoks piiratud käitumisvabadustel,
- mida vähesem on kinnipeetava arusaamisvõime piirangute suhtes

Kinnipeetava isiku psüühilise seisundi muutumine oleneb kinnipidamise tähtajast ja selle perioodidest (Kaunispaik 1998: 5).

Kinnipeetava psüühilist seisundit karistuse kandmise algstaadiumis iseloomustab elu edasise perspektiivi puudumine. See toob kaasa elulise aktiivsuse vähenemise, enesevalitsemise puudulikkuse konkreetsete olukordade lahendamisel (Kaunispaik 1998:5). Selles situatsioonis on hädavajalik professionaalne toetus, mida vanglas võib pakkuda sotsiaalosakonna psühholoog. Tallinna Vangla psühholoogi tööülesanded on nimetatud Tallinna Vangla sotsiaalosakonna spetsialist-psühholoogi ametijuhendis (LISA 3).

Stressreaktsioon on kirjeldatav mitmel tasandil (füsioloogilisel, psühholoogilisel, sotsiaalsel). Psühholoogilise stressi tuvastamisel on määravaks kriteeriumiks inimese enda emotsioon ja hinnang. Stressreaktsioon ei ole seotud konkreetse stiimuliga nagu refleksid ja tungid, see on organismi mittespetsiifiline reaktsioon. Seega, olgu stressi vallandajaks asjaolu, et inimene langes pettuse ohvriks või vallandati töölt – organismi tasandil käivituvad mõlemal juhul üsna sarnased protsessid. Kuna inimene sellise aktiveerituse tulemusena nendib, et eksisteerib probleem, mis vajab lahendamist, on see inimese mõtlemise tulemus. Organismi sellise mittespetsiifilise erutuse tõusu taga võib näha vajadust tagada valmisolekut kiireks reageerimiseks ohusituatsioonides (Allik, Realo, Konstabel 2003: 141).

Spetsiifilised psüühilised seisundid, mis tulenevad vabadusekaotusest, esinevad suuremal määral kinnipidamise algstaadiumis ning need on seotud varasemas elus väljakujunenud stereotüübi muutumisega vangla režiimi tõttu. Kinnipeetav on sunnitud muutma oma väljakujunenud harjumusi ning nende muutmine toob kaasa negatiivsete emotsioonide – masenduse ja rõhutustunde – tekkimise. See kestab ajani, kuni kinnipeetaval tekivad uued omadused, mis on vajalikud elamiseks uutes tingimustes. Kõrgeenenud ärrituvus võib saada sisekorra- ja režiimirikkumiste põhjuseks. Karistuse kandmise esimeses staadiumis on eriti vajalikud taktitunne ja kannatlikkus, kuid kahjuks seda nõuet täidetakse väga harva (Kaunispaik 1998: 5).

Kohanemisperiood, st kohanemine uute elutingimustega, kestab esimesed kolm-neli kuud ja vahel ka rohkem. Nimetatud ajavahemikul on teravalt tunda tarbimispiiranguid, väljakujunenud stereotüübi muutusi. Kujunenud vajadustele seatakse piirangud, mis kutsuvad esile kõrgendatud ärrituvuse. Erinevalt teistest inimestest väljendub see masenduse ja rõhutusest (Kaunispaik 1998: 5).

Mõned inimesed kohanevad elus paremini – tulevad toime raskustega, on tervemad ja elavad kauem. Selle asjaolu seletamisel on võimalik ja tulebki peale bioloogiliste tegurite lähtuda inimese isiksusest. Kohanemismehhanism on stressiga toimetuleku mehhanism, mille juures kasutatakse erinevaid toimetulekustrateegiaid. Inimesed kalduvad kasutama ühtesid strateegiaid rohkem kui teisi. Miks on kujunenud harjumuspärased toimetulekuviisid, on seletatav mitme teguriga, sealhulgas isiksuseomadustega. Et toimetulekustrateegiad ei ole iseenesest ei adaptiivsed ega mitteadaptiivsed, siis ei saa üksnes nende abil seletada, kuidas keegi stressiga toime tuleb. Inimese võime stressiga toime tulla sõltub paljudest teguritest (mis on rohkem või vähem seotud isiksuseomadustega): kuidas olukordi hinnatakse, millised on toimetulekuressursid jne (Allik jt 2003: 140). Inimesed, kes tajuvad kontrolli ümbritseva üle, kasutavad stressiga kohanemisel efektiivseid toimetuleku strateegiaid ja hangivad meelsasti infot nende eluliste sündmuste kohta, mis neid mõjutavad (A. Kidron, M. Teiverlaur, T. Niiberg 2005: 20). Paremini suudavad stressiga toime tulla ja kohaneda inimesed, kellel on rohkem toimetulekuressursse, kelle toimetulekustrateegiate pagas on suurem, kes on eesmärkide seadmisel ja toimetulekustrateegiate kasutamisel paindlikumad (Allik jt 2003: 140).

Emotsioone võib ka teadlikult reguleerida, näiteks oma tunnetest rääkides või kirjutades, ning taolise reguleerimise mõju emotsioonidele ja füsioloogilistele protsessidele on arvatavasti teistsugune kui nutmisel (Allik jt 2003: 141).

Kohanemine on protsess, mille vahendusel tuleb indiviid toime välis- ja sisekeskkonna nõudmistega (Allik jt 2003: 141). Vahistatult tekib sisemine vastuseis: vanglateskkond, vangistusseadus, vanglaametnikud (väliskeskkonna nõudmised) sunnivad tegutsema ühtemoodi, aga „MINA“ soovib käituda teistmoodi, kuna on harjunud vabalt liikuma ja oma tegevuse üle otsustama. Valikute ja liikumise piiramine toob kaasa sisemise pinget, mille tulemuseks on käitumisreaktsioonid:

- vabaduse otsene taastamine: tehakse nimelt seda, mis on keelatud, näiteks põgenemine;
- käepärase vabaduse kasuks otsustamine: näiteks homoseksuaalsus vanglas asendustegevusena;
- agressiivsed reaktsioonid: isikute, esemete, institutsiooni vastu, näiteks mitmesugused ründed;

- depressiivsus või suitsidaalne reaktsioon, näiteks enesekahjustamine, ohtlike esemete neelamine, suitsiidikatsed;
- keeldumised ja blokeerimised, näiteks keeldumine tööst, õppimisest, vangistuse ülesannete täitmisest;
- subkultuuriline või kriminaalne tegevus, näiteks tätoveerimine, narkootiliste ainete kasutamine;
- psüühikahäired, näiteks psühhoosid, neuroosid, psühhosomaatilised haigused.

(T. Wiczorek, P. Rasche, M. Monschau 2007: 65)

Kohandudes vangla elutingimustega, omandab esmakordselt vanglasse sattunud vahistatu uusi oskusi, mis aitavad toime tulla senitundmatute olukordadega. Vahistatu teeb endale selgeks vangla leksika (žargooni) ja tavad, mis lihtsustavad suhtlemist „kogenud“ vahistatutega. Omandab uusi suhtlemisstiile (ennast kaitsev, ennast näitav jne, kehakeel, žestid) ja -viise („hobuste“ viskamine, „maljava“ edastamine, aknast karjumine), samuti manipuleerimise vanglaametnikega.

1.3.1 Kokkupuude võõra kultuuriga, kultuurišokk

Sattudes esmakordselt vanglasse (vahi alla), puutub inimene kokku temale võõra kultuuriga. Kahe erineva kultuuri pideval ja otsesel kontaktil põhineva kultuurilise muutuse tulemuseks on akulturatsioon (Redfield, Linton & Herskovits 1936:149).

Akulturatsiooni lõpptulemuseks on saavutatud pikaajaline **kohanemine**, millele on omased suhteliselt stabiilsed muutused indiviidi ja grupi teadvuses vastuseks keskkonna nõudmisele. Kohanemine võib viia või mitte viia indiviidi ja keskkonna vastastikusele harmooniale, ta võib sisaldada mitte ainult kohandumist, vaid ka vastupanu ja püüdlusi muuta keskkonda või muutuda vastastikku (Berry, 2005: 698). Vanglaoludes põhjustab püüd muuta keskkonda vahel konflikte kambrikaaslaste ja vanglaadministratsiooniga, mis omakorda toob kaasa distsipliini rikkumisi.

Nüüdisaegses kirjanduses eristatakse kahte kohanemistüüpi: sotsiokultuuriline ja psühholoogiline, neid peetakse pikaajalise akulturatsiooni lõpptulemuseks (Searle, 1990: 451).

Psühholoogiline kohanemine viitab seesmise psühholoogia tundlikkusele, sh selgele isiklikule ja kultuurilisele isikupärale, heale vaimsele tervisele ja isiklikule rahulolule uues kultuurilises kontekstis. Psühholoogiline kohanemine mõjutab isiksust, elumuutusi, probleemide lahendamise viise ja sotsiaalset toetust (Chee 2008: 8).

Paljud teadlased on nõus üldise mõttega, et kokkupuude uue kultuuriga on stressirikas ning kutsub esile psüühilise tervise häireid ja enamal või vähemal määral väljendunud psüühilist vapustust, mille määramiseks on kultuure võrdlevas psühholoogias võetud kasutusse „kultuurišoki“ mõiste (Лебедева 1999: 184).

Kultuurišokk on sama hästi seletatav ja tõlgendatav erinevate kultuuride kokkupuutega kui teiste stressi tekitavate kogemustega (Furnham 2001: 96).

Kultuurišoki sümptomid võivad olla üsna mitmekesised: pidev rahulolematuse toidu, joogivee, voodipesu kvaliteediga, hirm füüsilise kontakti ees teiste inimestega, üldine

ärevus, ärrituvus, enesekindluse puudumine, unetus, kurnatustunne, alkoholi ja narkootikumide tarvitamine, psühhosomaatilised häired, depressioon, enesetapukatsed. Kontrolli kaotuse tunne situatsiooni üle, oma ebakompetentsuse ja ootuste mittetäitumise tunne võivad väljenduda vihahoogudes, agressiivsuses ja vaenulikkuses teiste suhtes. Eeltoodu ei soodusta harmoonilisi inimestevahelisi suhteid (Яснерс 1996: 7).

Kokkupuude uue kultuuriga, nagu ülal oli mainitud, hõlmab ka **sotsiokultuurilist kohanemist**, mis viitab välisele psühholoogilisele tundlikkusele, mida indiviidid ilmutavad oma uues kultuurilises kontekstis, omandades oskusi, mida nad vajavad igapäevaste, eriti perekondlike, sotsiaal- ja tööalaste probleemidega toimetulekuks (Chee 2008: 8). Vanglas „uuel inimesel“ puuduvad oskused teatud sotsiokultuuriliste probleemide lahendamiseks. Ta ei valda sealset keelt (žargooni), ei tunne käitumisviise (söögi ajal ei kasuta keegi tualetti ega lase kõhugaase välja; ei tohi valetada ega varjata enda tausta).

Kultuur ja keel on kahtlemata seotud, kuigi seost ei maksa üle tähtsustada. Hea keeleoskus avab parema võimaluse tundma õppima kultuuri, kuid ei tee kultuuri ja sellest tulenevalt kõnekäitumist automaatselt selgeks. Ilmselt on paljud teise keele omandanud inimesed läbi elanud pettumuse, kui nad n-ö vabalt võõrkeelt kõneldes on tajunud, et neist ei saada aru ning nad ka ise ei taipa vestluspartneri sõnumi mõtet. Veelgi enam, võidakse märgata, et mida paremini osatakse keelt, seda suuremaks muutub oht vestluses üksteist vääriti mõista (Pajupuu 2001:15). Eelvangistuses puutuvad esmakordselt vahistatud tahes-tahmata kokku kriminaalse subkultuuriga, kuna nad paigutatakse kokku mitu korda kriminaalkorras karistatud isikutega.

Kriminaalne subkultuur on see, millel on sotsiaalne tähendus, mida mõistetakse ja hinnatakse ning mis on üldiselt omaks võetud ennekõike kurjategijate keskkonnas, kuid ka sellega piirnevates ja suhtlevates ühiskonna marginaalsetes või sotsiaalsetes gruppides. Sisult on kriminaalne subkultuur teadmiste, väärtuste, käitumisnormide, uskumuste, stiilikaanonite jm nähtuste kogum, mis toimib konkreetsete inimeste vahendusel, kindlate sotsiaalsete suhete kaudu, vormub talle eriomases keskkonnas ja suhtlemiskeeles (Ilm, 1999: 5).

Võõra ja vanglasse saabuva uustulnuka käitumisajendite mõistmisel, „mina“ - pildi ja grupikuuluvuse kindlaksmääramisel kasutavad kriminaalkurjategijad meetodit „oma –

võõras“. Kahtlemata kuulub suhtlemisvahendite hulgas ka siis slängile prioriteet. Sõnavara valdamise astmest lähtudes jaotatakse inimesed tinglikult kahte rühma: slängitundjad ehk omad ja mittetundjad ehk võõrad. Kui valdad slängi, tähendab oled omataoliste kooslusest, kui ei, siis võidakse küsida, kuidas sattusid allilma liikmeskonda ja kes üldse oled, keda teenid või kelle huve esindad. Igal juhul võimaldab släng konkreetses situatsioonis, kus aega vähe ja ümberringi võõrad, välja selgitada isiku kuuluvuse kuritegelikku gruppi või omataoliste kooslusse (Ilm 1999: 31).

Sellises olukorras muutub esmakordselt vahistatu „võõraks“, kuna ta paigutatakse kambrisse koos mitmendat korda kriminaalkorras karistatud ja vanglas olnud inimestega, kellel on selgelt väljakujunenud subkultuur. „Võõrastel“ hakkavad tekkima läbisaamise probleemid, mis omakorda kutsuvad esile stressi ja seejärel depressiooni. Enamik kinnipeetavatest isikutest on vene rahvusest (vt joonis 11), kellel on tugevalt väljakujunenud subkultuur. Eesti rahvusest esmakordselt vahistatud isikutel, kes ei valda vene keelt, tekivad lisaks sisseelamise probleemidele ka keelelised probleemid, kuna nad ei suuda ennast arusaadavaks teha ja see tekitab neis omakorda ebakindlustunde.

1.4. Vahistatute tegevusvõimalustest eelvangistuses

Aastal 2003 käis *CPT* (Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee) Eestis vanglaid kontrollimas ja tuvastas, et Eesti vahistatute põhiprobleem on kambrivälise tegevuse täielik puudumine. VS sätestab, et vahistatut „hoitakse ööpäevaringselt lukustatud kambris“, välja arvatud üks tund päevas vabas õhus viibimist. Ainus lubatud meelelahutus kambris on „üleriigilised päevalehed ning raamatukogus hoitavad raamatud ja ajakirjad“, millele võib vangla direktori nõusolekul lisanduda isiklik raadio või televiisor (Raport... 2003: 54). Külastuse toimumise ajal peeti vahialuseid oma kongides 23 tundi ööpäevas. Neile ei pakutud töötamis- ega sportimisvõimalusi. Sellise piiratud režiimi laastavat toimet süvendasid veelgi pikad ajavahemikud, mille jooksul on isikuid lubatud pidada eelvangistuses. Ainus regulaarne kambrivälise tegevus oli igapäevane tunnike värskes õhus, tsoonides, mille tagasihoidlik suurus (isegi uues Tartu Vanglas vaid 15 m²) ei võimaldanud inimestel enda füüsilist koormamist (Raport... 2003: 55).

CPT soovitas Eesti ametivõimudel astuda viivitamatult samme vahistatute tegevusvõimaluste radikaalseks parandamiseks. Eesmärgiks peaks olema vahistatute kaasamine eri iseloomuga sihipärastesse tegevustesse (huvirühmad; soovitatavalt kutsealane töö; sport), mille juures nad veedaksid mõistliku osa päevast väljaspool kambrit. Eelvangistust reguleeriv õiguslik raamistik nõuab vastavalt täiendamist. Lisaks soovitas *CPT* laiendada õuerajatisi selliselt, et need oleksid küllalt avarad vangidele füüsilise koormuse võimaldamiseks (Raport... 2003: 56).

Justiitsministeeriumi vastuseks oli, et käesoleval ajal on vahistatute päevane tegevus väljaspool kambrit raskesti korraldatav, kuna puuduvad vastavad ruumid. Uue Viru Vangla projekteerimise lähteülesandes olid vastavad ruumid ette nähtud. Pärast uue vangla avamist 2007. aastal vähenes vahistatute arv ka teistes vanglates, mistõttu sai võimalikuks päevase tegevuse organiseerimiseks vajalike ruumide sisseseadmine. Eesmärgiks oli vahistatute arvu üldine vähendamine (Piinamise ja ebainimliku ...15.03.2009).

Kuid näiteks seisuga 02.03.2009 viibib Tallinna Vangla eelvangistuse sektsioonides 162 kinnipeetavat isikut, kelle kohtuotsus on jõustunud ja kes ootavad saatmist teistesse vanglatesse (Tallinna Vangla arvestusosakonna andmed seisuga 02.03.2009). Ülaltoodud andmetest võib järeldada, et kui paigutada ära kõik seni paigutamata kinnipeetavad, kes viibivad Tallinna Vangla eelvangistuse osakonnas, on võimalik saada ruumi vahistatute vaba aja sisustamiseks ja tõhusamaks hõivamiseks sotsiaalprogrammidesse.

Praegusel ajal on kõikidele alaealistele vahistatutele tagatud võimalus õppida. Justiitsministeeriumil on kavas luua õppimis- või töötamisvõimalused ka täiskasvanud vahistatutele. Kava elluviimise tempo sõltub ka vahistatute üldarvu kujunemisest (Piinamise ja ebainimliku ... 15.03.2009).

Kahjuks pole vahistatute arv praeguse seisuga vähenenud ja majanduslik olukord ei luba luua uusi ruume, kus saaks mitmekesistada vahistatu päevaplaani ning toetada seega tema enesearengut ja vähendada prokriminaalset käitumist.

Kuna eelvangistuses viibivad vahistatud pole veel õigusrikkumises süüdi mõistetud, ei saa rääkida vahistatute resotsialiseerimisest kui eelvangistuse peamisest eesmärgist. Küll aga peab olema tagatud, et vahistatu oleks eelvangistuse lõppedes sotsiaalselt ja majanduslikult

vähemalt samas olukorras kui enne eelvangistust. Selleks peab vanglapersonal iga vahistatu puhul selgitama välja riskid, mis võivad kahjustada tema sotsiaalset ja majanduslikku olukorda, seejärel määrama sobiva instrumendi konkreetse riski maandamiseks ja lõpuks seda instrumenti ka reaalselt rakendama. Kirjeldatud protseduuri toimimise eeldused on järgmised:

1. teatakse riske, mis võivad kahjustada vahistatu sotsiaalset ja majandusliku olukorda;
2. teatakse erinevaid instrumente riskide maandamiseks;
3. instrumenti on võimalik rakendada, selleks on loodud võimalused ja määratud ressursid ning vastutajad (Peakontrolöri otsus 2002 : 27).

2. UURIMISTÖÖ EESMÄRK JA MEETOD

2.1. Lõputöö eesmärk, ülesanded ja hüpotees

Lõputöö **eesmärk** on kirjeldada ja analüüsida esmakordselt vahi alla sattunud inimese toimetulekut eelvangistuses.

Töö **hüpotees**: esmakordselt vahistatud vajavad ilmnevate kohanemisprobleemidega toimetulekuks ametnike toetust ja abi.

Lõputöö **ülesanded**:

- 1) analüüsida muutunud situatsioonides olevate inimeste toimetulekut, probleemide lahendamise oskuste ja enesemuutmise / enesemuutmiseks oluliste tingimuste loomise vajalikkust;
- 2) selgitada välja, kui tihti pöörduvad esmakordselt vahistatud tekkinud probleemide korral sotsiaalosakonna ametnike poole;
- 3) teha ettepanekuid, kuidas korraldada esmakordselt vahistatute sisseelamise protsessi.

2.2. Uurimustöö meetod, valim, korraldus

Käesoleva lõputöö meetodina kasutati anketeerimist ja intervjuud, lisaks ka vaatlust. Anketeeriti esmakordselt vahistatud isikuid (vastajate arv 39). Vaatlus toimus abivahendina ja oli juhuslik, sellel polnud täpset ettevalmistust. Anketeerimine toimus Tallinna Vangla teises eelvangistuse sektsioonis. Anketeerimise eesmärgiks oli selgitada välja esmakordselt vahistatute ajaveetmise võimalused, tema suhtumine eelvangistuse tingimustesse ja see, kui tihti pöörduakse oma probleemidega sotsiaalosakonda.

Intervjuud tehti Tallinna Vangla sotsiaalosakonna sotsiaaltöötaja, psühholoogi, meditsiinosakonna spetsialist-perearsti ja raamatukoguhoidjaga. Intervjuu eesmärgiks on teada saada, milliste probleemidega pöörduvad esmakordselt vahi alla sattunud inimesed kõige sagedamini sotsiaalosakonda ja meditsiinosakonda. Raamatukoguhoidja intervjuerimise eesmärk oli selgitada välja vahistatute raamatueelistused.

3. UURIMISTULEMUSTE ANALÜÜS

3.1 Ülevaade uuritavatest

Üldülevaate korras uuritud esmakordselt vahistatute kohta saab esimesena märkida, et kõik uuritavad on 19–72-aastased mehed. Nende vahi all viibimise aeg on erinev (1 kuu – 2 aastat) ja neid kahtlustatakse erinevates kuritegudes (vargus, kelmus, röövimine, vägistamine, pedofiilia, tapmine). Vastajate valim oli juhuslik: Tallinna Vangla teise eelvangistushoone esimese korruse kõik esmakordselt vahistatud – kokku 39 isikut, neist 8 eesti rahvusest ja 31 vene rahvusest isikut. Kokku viibis anketeerimise päeval teise eelvangistuse osakonna esimesel korrusel 224 kinnipeetavat isikut.

Uuritute hariduse kohta on käesolevas töös kasutatud kahte erinevat mõistet: haridus, mis oli kinnipidamise eel (riiklik kinnipeetavate, arestiaaluste ja vahistatute register), ja haridus, mille kinnipeetavad märkisid endale ankeedi vastava küsimuse põhjal.

Tabelisse 1 (LISA 5) on koondatud andmed uuritud kinnipeetavate vanuse ja hariduse kohta vastavalt riiklikus kinnipeetavate, arestiaaluste ja vahistatute registris esitatud andmete analüüsile. Kokku uuriti 39 esmakordselt vahistatute registriandmeid.

Tabel 1 illustreerib andmeid, kust selgub, et pea pooltel küsitletud esmakordselt vahistatutest on põhiharidus (19 inimest – 48,7%). Teisel kohal on algharidus (9 inimest, 23%) ja keskharidus (9 inimest, 23%) ning kolmandal kohal on kõrgharidus (2 inimest – 5,1%). Tabel 1 illustreerib ka seost esmakordselt vahistatute vanuse ja haridustaseme vahel. Selgub, et kehtib tendents nooremate kinnipeetavate madala haridustasemega meeste osatähtsuse suunas. Iseloomulik on, et 18–25-aastastest noormeestest on keskharidus vaid kahel (5,1%). Selle tendentsi põhjusteks võivad olla järgmised asjaolud:

1. ühiskonna väärtuste muutumine: haridus ei ole enam nii tähtis ja soovitud nii laste kui ka nende vanemate hulgas;
2. sotsiaalsete kihtide vahe on suurenenud, mille tagajärjel on võimalik väga madala sotsiaalse staatusega inimeste rühma tekkimine: mahajäetud lapsed peavad muresema eelkõige oma esmaste vajaduste rahuldamise eest.

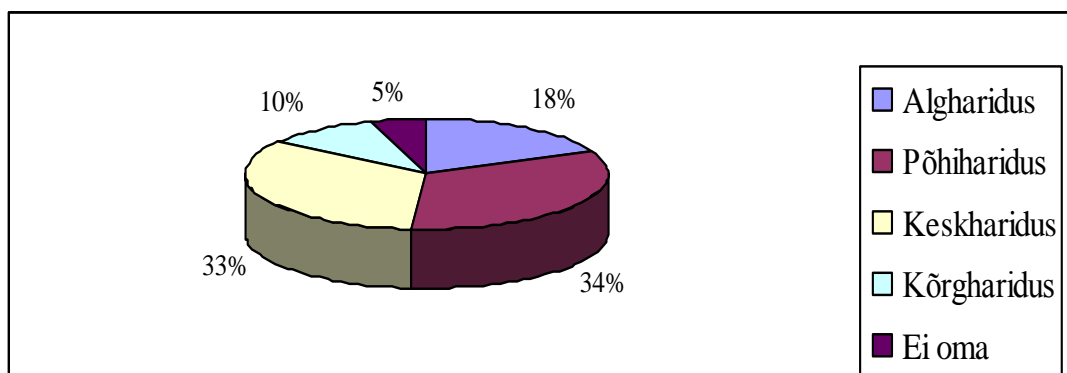
3.2 Ankeedi vastuste analüüs

Alljärgnevalt vaadeldakse uuritud esmakordselt vahistatute ankeedi vastuseid nende endi hinnangute põhjal, nende võimaluste ja vaba ajaga seonduvaid arusaamu, kuidas uuritavad saaksid eelvangistuses (Tallinna Vangla näitel) oma intelligentsi täiendada ning vaba aega otstarbekalt kasutada, et see kujuneks resotsialiseerimise ressursiks. Samas uuritakse, kuidas eelvangistus mõjutab nende psüühilist seisundit ja mis toetust nad saavad vangla administratsioonilt.

3.2.1 Haridus

Ülaltoodud peatükis anti ülevaade kinnipeetute haridusest. Töö autor tegi nimetatud ülevaate riikliku kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registrist saadud andmete analüüsi põhjal, mis näitas uuritute kinnipeeturegistris näidatud haridustaset (LISA 5).

Huvitav on märkida, et tegelikud andmed erinevad informatsioonist, mida uuritavad andsid ankeetides (joonis 1).

Joonis 1. Kinnipeetavate endi märgitud haridustase

Joonisele 1 kantud andmetest ilmneb, et kinnipeetavad märkisid enda algharidust vaid seitsmel (18%) juhul, aga tegelikult on algharidusega mehi vahistatute hulgas 9 (23%).

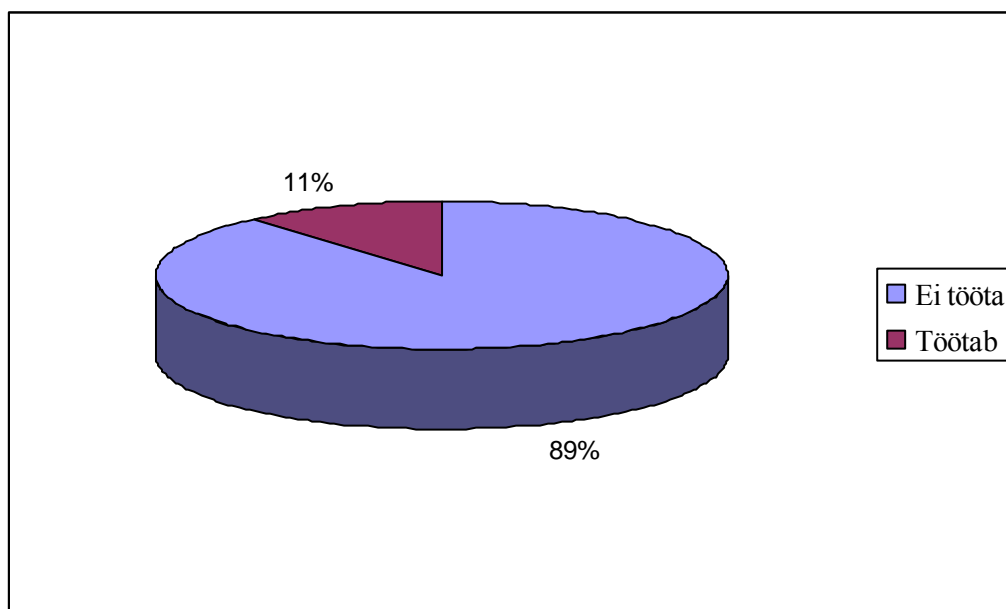
Põhihariduse mainis endal olevat 13 inimest (34%), kuid riikliku kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registri andmetel on neid 19 inimest (48%). Keskhariduse mainis endal olevat 13 inimest (33%), riikliku kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registri andmetel – 9 inimest (23%). Andmete lahknemises võis olla mitmeid põhjusi: vahistatud ei tahtnud näidata enda tegelikku haridustaset või vahistatud ei teagi enda tegelikku

haridustaset. Häbenetakse või ei soovita avaldada oma tegelikku haridustaset, sest tahetakse näidata ennast targema ja paremana, kui tegelikult ollakse.

Vahistatud viibivad Tallinna Vanglas lukustatud kambrites kahes eelvangistuse osakonnas. Vangla pakub neile võimalust kasutada raamatukogu, osaleda sotsiaalosakonna pakutavates programmides (alates jaanuar 2009). Vangistusseaduse § 93 lg 4 kohaselt võimaldatakse eelvangistuses põhi- või üldkeskhariduse omandamise jätkamist vastavalt riiklikule õppekavale alaealistele, kes on olnud eelvangistuses vähemalt üks kuu. Tallinna Vangla territooriumil ei ole ülalnimetatud tingimustele vastavat isikut.

3.2.2. Vaba aeg ja selle kasutamine

Tänapäevases arenevas Eestis on vanglasüsteemis olevad vanglad kahjuks veel ülekoormatud. Tallinna Vangla territooriumil (seisuga 14.02.2009) viibivast rohkem kui tuhandest kinnipeetavast (1061) töötab vaid 11% kinnipeetavat (120 isikut), kes on vangistussektsoonide süüdimõistetud isikud (joonis 2).

Joonis 2. Kinnipeetavate isikute tööhõive Tallinna Vangla territooriumil.

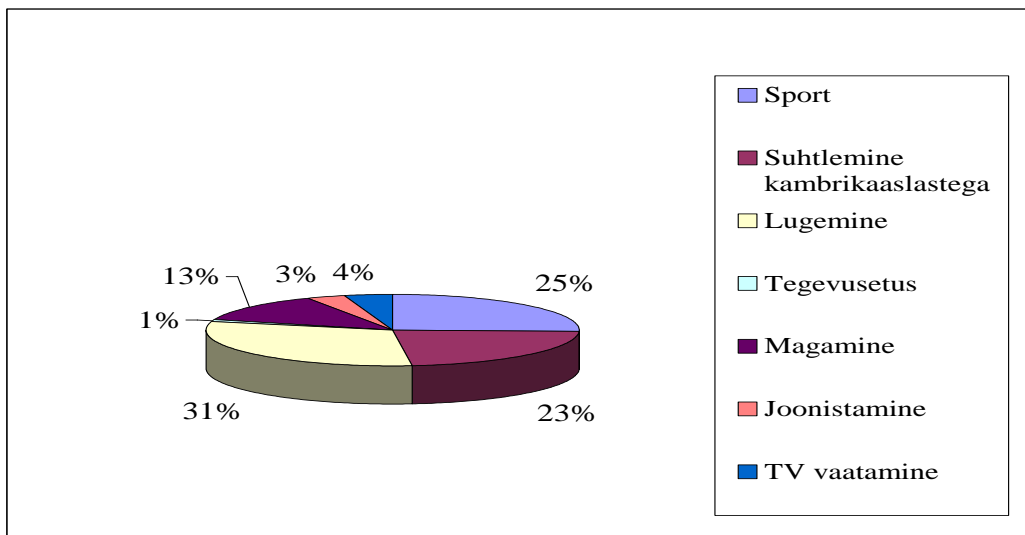
Vahistatu ei ole kohustatud töötama. Kui vahistatu soovib töötada ja vangla saab talle seda võimaldada, kohaldatakse tema suhtes VS §39, lg 40 ja 43 (VS§ 93 lg7)

Tallinna Vangla vahistatutele praegu tööd ei võimaldata. Töö puudumise ja vähese sotsiaalprogrammides hõivamise tõttu tekib vahistatutel palju vaba aega, mida nad sisustavad erinevatel viisidel.

Kui võtta arvesse, et vahistatule on ette nähtud üks tund jalutuskäiku (palava ilma korral pikendatakse jalutuskäigu aega direktori loaga), päevakorraga ettenähtud väljaviimised (duširuumi, juuksuri juurde jne) ja väljakutsed ametnike vastuvõtule, põhiosa tema päevast on vaba aeg. Oma vaba aega sisustavad vahistatud erineval moel: 1) loevad raamatuid, 2) kuulavad muusikat, 3) vaatavad televiisorit, 4) õpivad keeli, 5) teevad käsitööd, 6) teevad sporti, 7) magavad, 8) tegelevad seadusele ja sisekorraeeskirjadele mittevastava tegevusega (narkootikumide hankimine, edasimüümine ja tarvitamine, mobiiltelefoni kasutamine, kuritegevuse koordineerimine vanglast).

Vangla administratsioon pakub vahistatutele alates jaanuarist 2009 mitmesuguseid huviringe, sotsiaalprogramme (LISA 6), mis on suunatud nende resotsialiseerimisele ja uute kognitiivsete oskuste omandamisele, et vahistatud võiksid oma vaba aega arukalt kasutada. Kõik kursused ja sotsiaalprogrammid on vabatahtlikud, aga need ei ole vahistatute seas populaarsed. Selle põhjuseks võib olla vähene informatsioon.

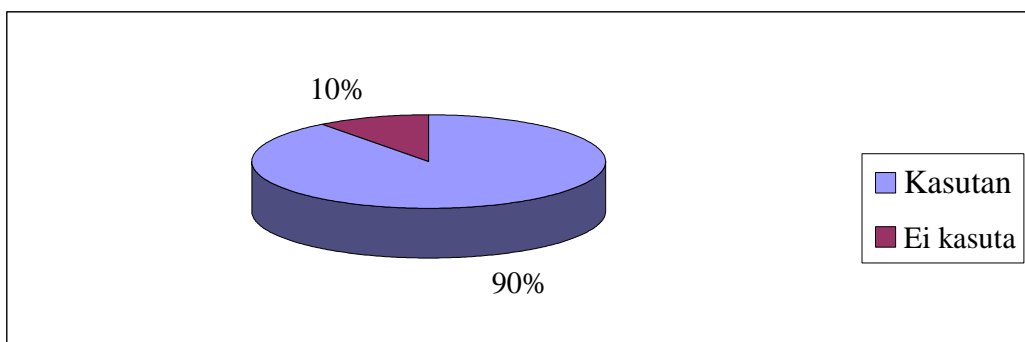
Uurimuses leidis käsitlust seegi, millega esmakordselt vahistatud nende oma sõnul tegelevad (joonis 3).

Joonis 3. Vaba aja veetmise eelistused

Joonisele 3 kantud eelistustest ilmneb vangide endi sõnul, et kõige levinumad vaba aja veetmise tegevused on lugemine – 31% (36 inimest), sport – 25% (30 inimest), suhtlemine kambrikaaslastega – 23% (27 inimest) Vähem levinud on magamine – 13% (15 inimest), TV vaatamine – 4% (5 inimest), joonistamine – 3% (4 inimest) ja ei tee midagi – 1% (2 inimest). Enesearengut soodustava tegevusega (lugemine) tegeleb vaid 31% küsitletutest ning spordiga (tegeleb) 25%. Enesearendamisest huvitatud vastajad moodustavad uuritutest üle poole – 56%, seega on neid veidi rohkem kui tegevusetult aega veetvaid vastajaid.

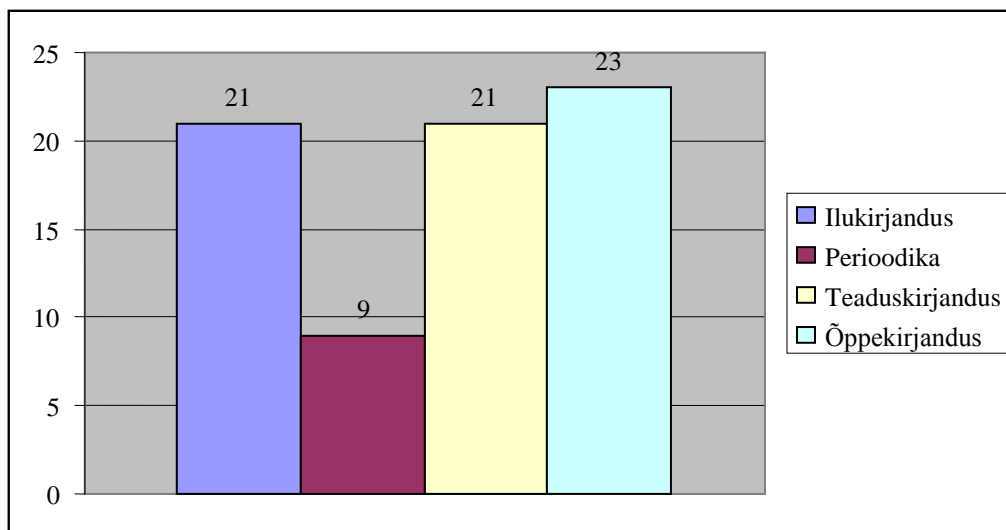
Raamatuid saavad vahistatud raamatukogu tellimisnimekirjade alusel Tallinna Vangla raamatukogust, mida neil võimaldatakse külastada harvemini kui kord kuus. Joonis 4 peegeldab esmakordselt vahistatute raamatukogu kasutamist.

Joonis 4. Raamatukogu kasutamine

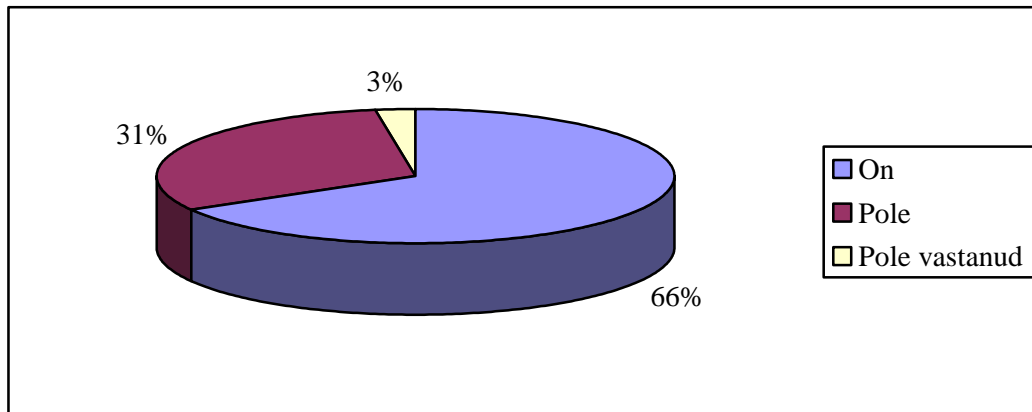
Intervjuust raamatukoguhoidjaga selgus, et vahistatute seas on raamatukogu väga populaarne. Erilist huvi tunnevad vahistatud ilukirjanduse ja õppekirjanduse vastu. Ilukirjandusest on eelistatumad kriminaalse sisuga raamatud, mis omakorda on kurjategijate jaoks nagu õpikud, mis arendavad kuritegelikke oskusi. Õppekirjandusest tunnevad vahistatud kõige rohkem huvi sõnastike ja vestmike vastu. Praegu on kõige populaarsemad hispaania keele vestmikud ja sõnastikud, teisel kohal on inglise keele vestmikud. Kolmandal kohal on eesti-vene ja vene-eesti vestmikud ja sõnastikud. Eesti-vene sõnastike vähest populaarsust võib seletada sellega, et tihti asuvad ühes ja samas kambris nii eesti kui ka vene keeles kõnelevad inimesed, kes omakorda õpetavad üksteisele keelt.

Esmakordselt vahistatute raamatukogu-eelistusi illustreerib joonis nr 4. Ilukirjandust laenutab 21 inimest (28%), õppekirjandust 23 inimest (32%), teaduskirjandust 21 (28%) inimest ja perioodikat 9 inimest (12%). Eelistatava kirjanduse hulgas mainitud õppekirjandus ja teaduskirjandus viitab positiivselt sellele, et esmakordselt vahistatud on siiski veel huvitatud enesearendamisest ning tahavad oma intellektuaalset taset säilitada ja vahel seda ka arendada.

Joonis 5. Kirjanduse-eelistused raamatukogus

Käesolevas uurimistöös eeldati, et kui esmakordselt vahistatu on huvitatud enesearendamisest, siis peab tal olema ka isiklik päevakord, mis sisaldab oma päevategevusi ja enesearendamisele pühendumist (joonis 6).

Joonis 6. Isikliku päevakorra olemasolu

Joonis 6 illustreerib tulemusi, et 66% (26 inimest) küsitletutel on nende enda väitel isiklik päevakord peale vanglaadministratsiooni poolt kinnitatud päevakorda. Eeldatavasti kuuluvad need 56% enesearenguga tegelevaid kinni peetavaid (joonis 3) ka nende hulka, kellel on isiklik päevaplaan peale vanglaadministratsiooni poolt kinnitatud päevakava. Kui inimesel on oma päevakord, näitab see, et tal on tugevam enesedistsipliin, samuti head kognitiivsed oskused, mis aitavad säilitada enda intellektuaalset taset ja taluda stressirohkeid situatsioone.

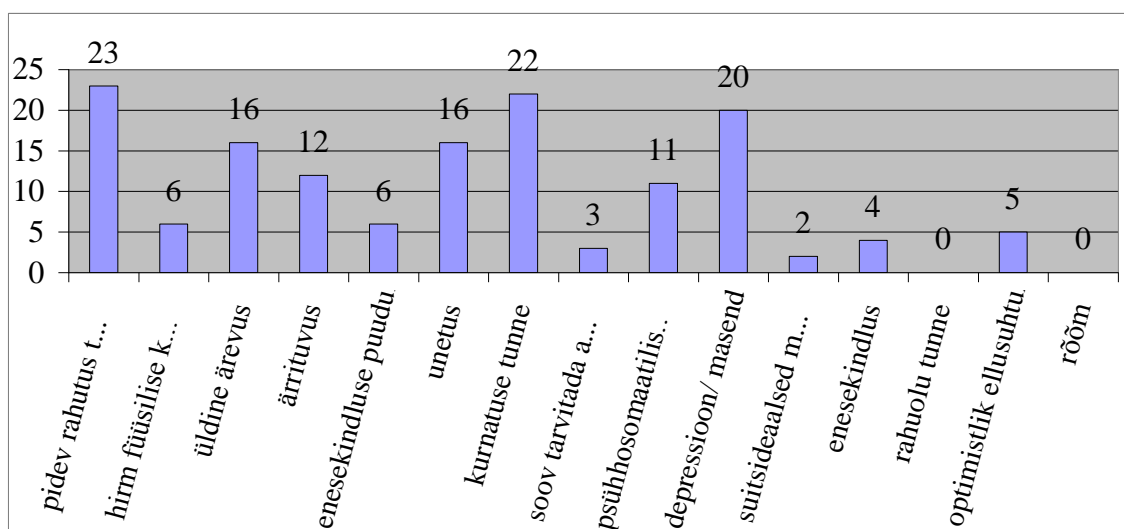
3.3 Esmakordselt vahistatute toimetulek nende jaoks uues keskkonnas

Esmakordselt eelvangistusse sattudes kogeb inimene kultuurišokki. Ta puutub kokku uue kultuuriga, kus on talle võõrad väärtused, keel, käitumisreeglid ja piiratud liikumisvabadus. Kultuurišoki puhul on tegemist emotsionaalse reaktsiooniga kultuuri tajuliste ilmingute kadumisel, emotsionaalse reaktsiooniga uue kultuuri stiimulitele, millel on vähe või pole üldse tähendust, ning reaktsiooniga uutele kogemustele, mida tõlgendatakse väärtalt või teisiti (What is culture shock.... 15.03.2009).

Vastajatele oli esitatud küsimus: “Millised järgmised nähud tekkisid teil pärast vahi alla sattumist?” Vastused olid järgmised:

1. pidev rahutus toidu, joogivee, voodipesu kvaliteedi pärast – 23 inimest (57%),

2. hirm füüsilise kontakti ees teiste inimestega – 6 inimest (15,3%),
3. üldine ärevus – 16 inimest (41%), ärrituvus – 12 inimest (30,8%),
4. enesekindluse puudumine – 6 inimest (15,4%), unetus – 16 inimest (41%),
5. kurnatustunne – 22 inimest (56,4%),
6. soov tarvitada alkoholi ja narkootikume – 3 inimest (7,7%),
7. psühhosomaatilised häired – 11 inimest (28,2%),
8. depressioon/masendus – 20 inimest (51,2%),
9. enesetapumõtted – 2 inimest (5,1%),
10. enesekindlus – 4 inimest (10,2%),
11. optimistlik ellusuhtumine – 5 inimest (13%).

Joonis 7 Vahi alla sattumisel esinenud nähud

Üle poole vastanutest (joonis 7) märkis, et neil on pidev rahutus toidu, joogivee, voodipesu kvaliteedi pärast (57%), kurnatustunne (56,4%), depressioon/masendus (51,2%), mis kindlalt viitab, et üle pooltel vastanutest on kultuurišokk. 16 inimest (41%) märkas, et neil esineb üldine ärevus ja unetus. Need tunnused on omavahel tihedalt seotud. Unetuse puhul esineb oluline (tugev) virguses seisund. Probleemiks ei ole mitte niivõrd võimetus magada, kui võimetus välja puhata (öös esinevaid häáli tajutakse teravamalt). Vaatluse tulemusena võib väita, et vahistatutel on segamini ärkveloleku aeg ja uneaeg.

Uurimusest selgus, et 11 inimest (28%) märkasid endal psühhosomaatiliste häirete olemasolu, mida kinnitab Tallinna Vangla perearst. Perearsti sõnul on olemas patsiendid, kelle kaebuste põhjuseks pole mingi kindel kehaline häda ega ka tüüpiline ärevushäire või

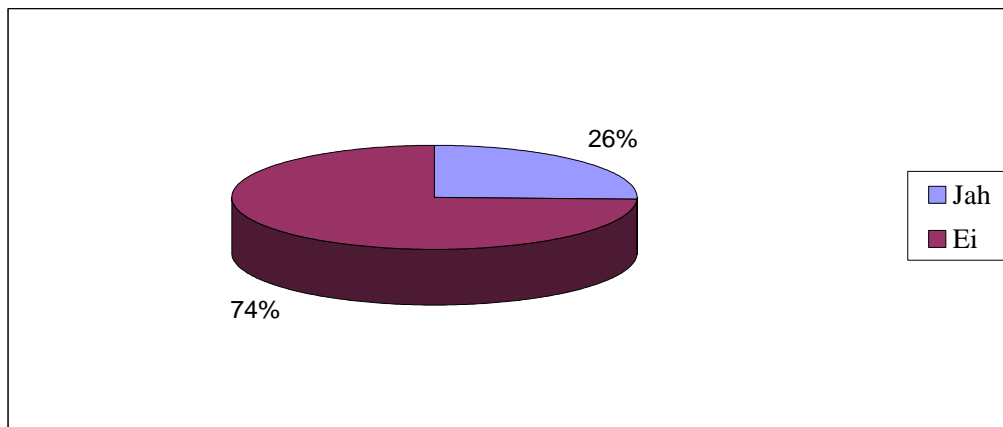
depressioon. Kaebused võivad olla erinevat laadi, seotud südametegevusega, seedehäiretega, hingamisega või muu kehalise talitlusega. Sageli kurdetakse nii erinevate valude kui väsimuse üle. Probleemi lähemal uurimisel selgub, et tegemist on psühhosomaatilise häirega, mis vajab psühholoogi abi.

Anketeerimise käigus küsiti vahistatute käest küsimus: „Kuidas mõjub vahi all olemine teie psüühilisele seisundile?“. Vastustes kordusid järgmised märksõnad: “Rõhuvalt”, “Rahutust tekitavalt”, “Halvasti”, “Ahistustunnet tekitavalt”, “Ebakindlust tekitavalt”, “Alandavalt”, “Stressitekitavalt”, “Pingestavalt”, “Kurnavalt”, “On hirm tuleviku ees”, “Masendus”, “Depressioon”, “Igavus”, “Negatiivselt”, “Närvid on läbi”, “Hirm kaotada perekonda”, ”Igatsen perekonna järele”. Nende vastuste alusel võib väita, et esmakordselt vahi alla sattunud inimesed on pinge all, neil on probleeme kohanemisega ja vahistatutele on vajalik nii psühholoogi kui ka sotsiaaltöötaja professionaalne abi.

Vangla territooriumil on professionaalset abi ja toetust võimalik saada psühholoogi ja sotsiaaltöötaja poolt. Tehtud uurimusest selgus, et eelpoolmainitud abi on ebapopulaarne.

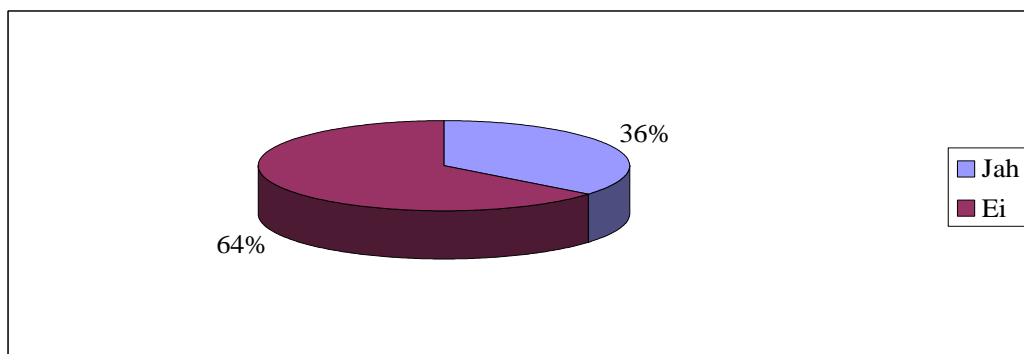
Joonis 8 näitab, et vaid 10 inimest (26%) on pöördunud psühholoogi poole. Neist vaid 5 inimest tõdesid, et psühholoogi külastamisest oli kasu. Sellest tulemusest võib järeldada, et vahistatud ei julge eriti enda probleemidest rääkida ning kui visiit ei anna oodatud tulemust, süüdistavad nad psühholoogi ning edastavad selle sõnumi ka teistele vahistatutele tekitades sellega eelarvamust teistes.

Analüüsid *Outlook*i rakenduse „e-kontakt” andmeid, ilmnes, et kahest eelvangistuse sektsioonist koguneb ühes kuus kokku keskmiselt 34 avaldust (november: 16 tk., detsember: 42 tk., jaanuar: 53 tk., veebruar: 28 tk.) psühholoogi vastuvõtule. See tähendab, et 4,7 % vahistatutest esitasid teadlikult soovi saada professionaalset psühholoogilist toetust. Intervjuust Tallinna Vangla psühholoogiga selgus, et peamiselt soovivad tema vastuvõtule tulla vahistatud, kes on alles hiljuti vahi alla sattunud ja kellel on probleeme kohanemisega. Psühholoog kinnitas, et avaldusi on tõesti vähe. Saadud informatsioonile toetudes võib väita, et psühholoogi teenus on vahistatute seas ebapopulaarne. Samas tõid psühholoogid välja, et nad ei jõua kõiki soovijaid vastuvõtule kutsuda, kuna on ülekoormatud riskihindamiste koostamise ja sekkumisprogrammide ettevalmistamisega ning korraldamisega, mistõttu individuaalseks tööks jääbki neil vähe aega.

Joonis 8. Pöördumine psühholoogi poole

Jooniselt 9 on näha, et küsitletud vahistatutest on sotsiaaltöötaja poole pöördunud vaid 36% (14 inimest). Ülejäänud 64% (25 inimest) pole pöördunud. See asjaolu näitab, et vahistatud kas ei tea, millega tegeleb sotsiaaltöötaja, või ei ole neil sotsiaalseid probleeme. Seda nähtust kinnitab ka vähene vahistatutepoolne avalduste arv sotsiaaltöötaja vastuvõtule.

Joonis 9. Pöördumine sotsiaaltöötaja poole

Juhul kui vahistatu ei otsi professionaalset abi, on ta sunnitud ise stressisituatsiooniga hakkama saama. Vahistatud kasutavad järgmisi stressi leevendamise võtteid (saadud ankeeterimise käigus): 1) „Suhtlemine, valjusti rääkimine“; 2) „Teen suitsu“; 3) „Kirjutan kirju“; 3) „Karjun, sõiman, sulgun endasse“; 4) „Magan“; 5) „Võimalusel helistan sugulastele“; 6) „Räägin kambrikaaslastega“; 7) „Ei tee midagi“; 8) „Loen“; 9) „Riidlen“; 10) „Palvetan“. Mõned stressi leevendamise võtetest (karjumine, sõimamine, valjusti

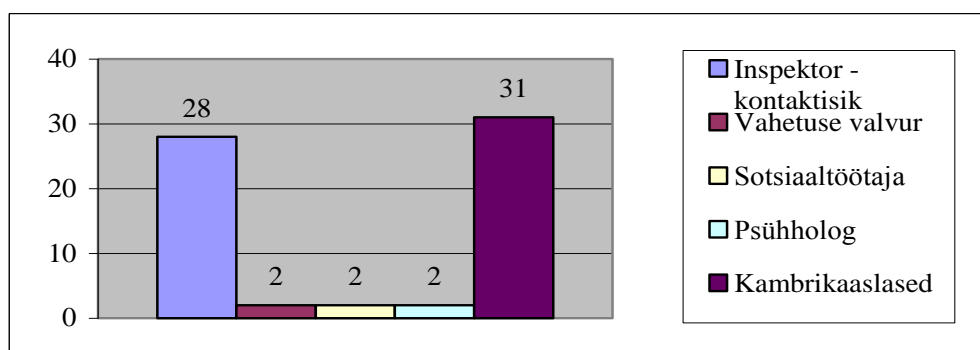
rääkimine) võivad tekitada uusi probleeme ja pingelisi olukordi nii vahistatute kui ka vahistatu ja vanglaametniku vahel.

Stressi leevendamise vahendiks võib olla nii psühholoogi abi kui ka usk ja kokkusaamine vaimulikuga. Tallinna vangla sotsiaalosakonna koosseisus on 5 vaimulikku.

Inimesele on omane tunda muret tuleviku pärast. Me elame olevikus, ja kuidas me ka ei tahaks tabada tulevikku, läheb see meil alati eest ära. Ebakindlus tuleviku ees saadab meid kogu aeg, sellega tuleb harjuda. Ent liiga suur ebakindlus võib põhjustada ahistust ning selle vastu püüavad ühiskonnad võidelda tehnoloogia, seaduste ja usuga (Pajupuu 2001: 48). Religioon on läbi aegade olnud seotud inimese moraali kasvatamisega, õpetanud talle väärtusi, mida tuleks elus järgida. Ent religioon kaitseb inimese tähtsamaid väärtusi – elu – ning aitab paremini toime tulla oma negatiivse emotsioonidega (Kidron jt 2005: 27).

Inimene on sotsiaalne olend, kes on huvitatud oma sisemisest tasakaalust ja ümbritseva maailma mõistmisest, sh ka religioosest aspektist lähtuvalt. Esmakordselt vahistatu ümbritsevaks maailmaks on võõras keskkond, mille kohta ta tahab saada informatsiooni.

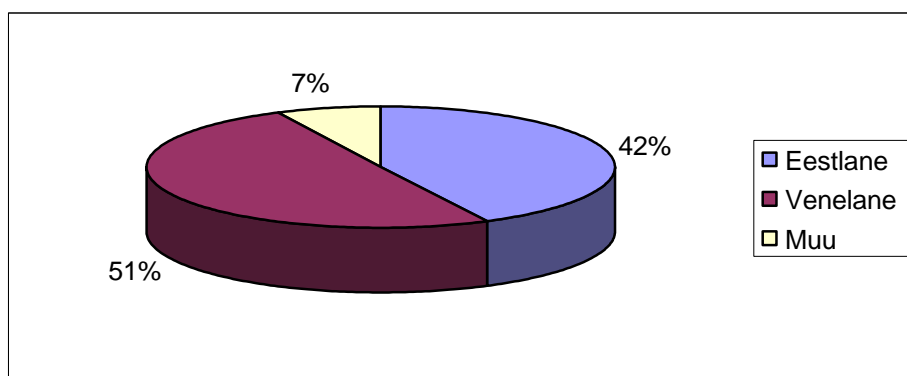
Joonis 10 näitab, millistest allikatest saavad esmakordselt vahistatud informatsiooni vanglakorrast / vangistust reguleerivatest õigusaktidest.

Joonis 10 Esmakordselt vahistatute informatsiooniallikad vangla korra / vangistust reguleerivate õigusaktide kohta.

Nagu näitab joonis 10, saavad esmakordselt vahistatud kõige rohkem informatsiooni vanglakorrast / vangistust reguleerivatest õigusaktidest kambrikaaslaste käest, kellel on erinevad arusaamad ning subjektiivsed kogemused, mis ei vasta tegelikkusele. See omakorda tekitab lahkavumusi vangla administratsiooniga. Teisel kohal on inspektor –

kontaktisik (28 inimest). Kolmandat kohta jagavad vahetuse valvur, sotsiaaltöötaja ja psühholoog (2 inimest). Teise ja kolmanda koha vahe on väike, aga märkimisväärne. Ideaalis peaks esmakordselt vahistatu saama kogu informatsiooni vanglaadministratsiooni käest, et oleks ühene arusaam vangistust reguleerivatest aktidest. Vanglate ja kriminaalhoolduse 2008. aasta aastaraamatu andmete järgi on üle poolte (51%) Eesti vanglates viibivatest kinnipeetavatest isikutest venelased, kellest enamik ei valda piisavalt eesti keelt, et vanglaadministratsiooniga riigikeeles vabalt suhelda ja saada aru eesti keeles antud korraldustest.

Joonis 11. Süüdimõistetute rahvus (Justiitsministeerium 2008: 39)

Vahistatu vaba aja veetmise tähtsaks aspektiks on mõõdukas ja sihipärane ajakasutus. Ankeetides esitasid vahistatud oma soovitusi, mida vangla võiks neile aja sisustamiseks pakkuda. Soovitused on järgmised: 1) parem raamatute valik, 2) töö, sotsiaalprogrammid, 3) võimalus õppida, 4) lauamängud, 5) anda kasutamiseks DVD-mängijaid ja laenutada filme, 6) rohkem arendavaid telekanaleid, 7) võimalus sporti teha, 8) huviringid, 9) PlayStation. Kõige rohkem soovisid vahistatud lauamänge – 28% (11 inimest), sportimisvõimalusi – 26% (10 inimest), võimalust õppida – 49% (19 inimest), töötada – 26% (10 inimest), rohkem arendavaid telekanaleid, nt *Discovery* – 51% (20 inimest).

3.3. Vanglapsühholoogide arvamused – kuidas vähendada esmakordselt vahistatute sisseelamise stressi

Nõustamine on üks vanglapsühholoogi põhilisi ülesandeid. Seda ülesannet täidab Tallinna Vanglas 5 psühholoogi. Nõustamine on aktiivne protsess, kus pakutakse mõistmist,

julgustatakse nõustatavat end vabalt väljendama ning võimaldatakse tal läbi vestluse näha oma probleeme senisest erinevatest vaatenurkadest.

Et selgitada välja psühholoogide arvamused, kuidas vähendada esmakordselt vahistatute sisseelamise stressi, intervjueris käesoleva töö autor kõiki Tallinna Vangla psühholooge.

Psühholoogid tõstavad esile individuaalset tööd kliendiga, kus kliendil aidatakse tekkinud olukorraga kohaneda ja pakutakse psühholoogilist tuge. Nii psühholoogide kui ka sotsiaaltöötajate töö peab olema ennetav. Sama mõtet ehk individuaaltöö tähtsust rõhutab ka K. Saveljev oma artiklis „Üksikkliendi nõustamine sotsiaaltöös” (Saveljev 2006:22): „Sotsiaaltöö peaks ideaalis tegelema ennetustööga ja toimetuleku toetamisega, mitte „tulekahju kustutamisega”, siis on valmisolek psühholoogiliste probleemidega tegelemiseks üks võimalusi olukorra parandamiseks.” Kriisi on parem ennetada kui lahendada – selleks ajaks on keegi juba kannatada saanud. Tähtis on probleemi õigel ajal märgata. Kahjuks, tõdevad Tallinna Vangla psühholoogid, jääb individuaaltöö kliendiga nende töös tagaplaanile, kuigi nende arvates peaks see olema esiplaanil.

Tegelikuses on psühholoogid üle koormatud riskihindamiste koostamise ning sekkumisprogrammide ettevalmistamise ja elluviimisega. Individuaaltöö kliendiga toimub alles siis, kui aega jääb. Vanglapsühholoogi tegevused on järgmise prioriteediga:

1. Riskihindamine
2. Sekkumisprogrammide ettevalmistamine ja elluviimine
3. Individuaaltöö kliendiga.

Vanglapsühholoogid peavad individuaaltööd esmatähtsaks, kuna tõhus individuaaltöö aitab leevendada esmakordselt vahistatul tekkinud stressi ja teadvustada olukorda, aga ka saada teada, milline on õige käitumisviis tema jaoks võõras keskkonnas.

Tallinna Vanglas vahistatutele pakutavad sotsiaalprogrammid on suunatud neile, kes viibivad vahi all juba tükk aega ja kes osalevad programmides negatiivsete mõtete eemalviimiseks ning vaba aja sisustamiseks. Esmakordselt vahistatutele on psühholoogide arvates hädavajalikud informatiivsed nõustamised ja individuaaltöö, mille eesmärgiks on vähendada sisseelamise stressi ja pakkuda psühholoogilist tuge ning anda esmatulijale adekvaatset infot teda vangistuses ootavate ohtude ja raskuste kohta. Võimalusel aidata

kinnipeetaval kujundada teadlik lähenemine antud eluetapile, et saada sellest õiget õpetust, mitte aga pettumust ja vaenu.

Samas väidavad psühholoogid, et neile tuleb suhteliselt vähe avaldusi vastuvõtule pääsemiseks. Seda nähtust seletavad nad sellega, et psühholoogide teenus on meie ühiskonnas ebapopulaarne, inimesed on harjunud probleemidele ise lahendusi otsima, kuigi on olemas ka professionaalsed nõustajad.

3.4. Ettepanekud, kuidas korraldada esmakordselt vahistatute sisseelamise protsessi

Vanglasüsteemi peamiseks eesmärgiks peab olema kinnipeetava isiku tagasitoomine ühiskonda, mis omakorda ei ole võimalik ilma eduka toimetulekuta eelvangistuses. Edukas toimetulek on vahetult seotud muutunud elutingimustesse sattunud inimese kohanemisvõimega ning ka sellega, kui edukalt ta omandab uusi oskusi.

Tallinna Vangla eelvangistushoonesse satuvad peaaegu iga päev inimesed, kes enne selliste „kitsendatud” tingimustega pole kokku puutunud. Esmakordselt vahistatu kultuurišoki pehmendamiseks või vältimiseks on vajalik professionaalne abi ja toetus. Organiseeritud toetuse osutamiseks on vajalik programm, mille esmakordselt vahistatu läbib esimese paari kuu jooksul. Nagu uurimus näitas, ilmnevad enamikul esmakordselt vahistatutel kohanemiskasutused ja vähesed pöörduvad oma muredega psühholoogi või sotsiaaltöötaja poole. Vaatluse tulemusena võib väita, et vahistatute kohanemiskasutuste tõttu tekivad konfliktid vangla administratsiooni ja kambrikaaslastega, esinevad suitsiidikatsed. Samas selgus uurimusest, et vahistatud on huvitatud enesearendamisest, mida tuleb igatpidi toetada.

Ettepanekud Tallinna Vangla administratsioonile, mis ei nõua suuri finantskulusid:

1. Alates 2009. aasta jaanuarist hakati Tallinna Vanglas korraldama sotsiaalõppe programme ja sekkumisi eelvangistusosakonnas. Nende programmide raames tuleks alustada nõustamisi, mis on suunatud esmakordselt vahistatutele. Selle

nõustamise eesmärgiks on anda ülevaade eelvangistuse tingimustest ja struktuuride funktsioonidest, anda ülevaade vaba aja ratsionaalse kasutamise võimalustest kinnistes tingimustes, aidata tuvastada kohanemisprobleeme ja leida neile lahendusi. Samas tasuks enne sotsiaalprogrammides osalemist korraldada tutvustavaid infotunde.

2. Raamatukogu tuleks täiendada raamatutega, mis võimaldavad iseseisvat õppimist ja laiendavad silmaringi. Raamatukogu varudest võtta ära raamatud prokriminaalsetest teemadest.
3. Vangla peaks võimaldama vahistatutele tööd eelvangistuse sektsioonide piires, et kinnipeetavatel poleks vaja eelvangistuse sektsioonist lahkuda, näiteks kaupade pakkimine tükkaaval (kruvide pakkimine); seada esiplaanile individuaalne töö esmavahistatutega. Seda tuleb teha kogu vanglas.
4. Individuaalse töö efektiivsemaks korraldamiseks tuleks korrigeerida psühholoogi ametijuhendit, pannes rõhku individuaalsele tööle esmavahistatutega.

KOKKUVÕTE

Käesoleva lõputöö **eesmärgiks** oli kirjeldada ja analüüsida esmakordselt vahi alla sattunud inimeste toimetulekut eelvangistuses.

Lõputöö teoreetilisest osast saab käesoleva uurimuse seisukohast välja tuua, et esmakordselt vanglasse sattudes saab vahistatu uue staatuse, hakkab elama vanast erineva päevakorra järgi ning peab õppima teistmoodi oma aega kasutama, mis omakorda kindlasti mõjub tema psühhosotsiaalsele seisundile. Esmakordselt vahistatu puutub kokku väga paljude muude probleemidega. Nendest põhilisemad võiksid olla järgmised:

1. perekonna ja lähedastega suhete nõrgenemine või isegi katkemine,
2. tavapärasesse ellu tagasipöördumise stiimuli puudumine,
3. vangla tingimustes suhtelist vabadust kitsendav kambersüsteem.

Vanglasüsteemi peamiseks eesmärgiks peab olema kinnipeetava isiku tagasitoomine ühiskonda, mis omakorda ei ole võimalik ilma eduka toimetulekuta eelvangistuses. Edukas toimetulek on vahetult seotud muutunud elutingimustesse sattunud inimese kohanemisvõimega ning ka sellega, kui edukalt ta omandab uusi oskusi.

Uurimistulemuste analüüsina teostatud *Outlooki* rakenduse „e-kontakt” andmetest selgus, et esmakordselt vahistatud avaldavad võrdlemisi harva soovi kohtuda psühholoogi ja sotsiaaltöötajaga, neid avaldusi oli väga vähe. Psühholoogide ja kinnipeetavatega tehtud intervjuud kinnitasid seda olukorda. Psühholoogi väitel on sellise olukorra põhjuseks see, et tema kliendid soovivad kiiret tulemust, ning see, et tihtipeale ei tunne kinnipeetavad nende spetsialistide pädevusala. Kinnipeetavad aga väitsid, et nad ei tunne vajadust psühholoogi ega sotsiaaltöötaja abi järele, mis võib olla tingitud ka sellest, et nad ei julge seda endale ega teistele tunnistada. Kinnipeetavate täidetud ankeetide analüüs näitas ka seda, et nad ei kasuta oma vaba aega ratsionaalselt, aktiivselt.

Kinnitust leidis lõputöö hüpotees, et toimetulekuks esmakordselt vahistatutel ilmnevate kohanemisprobleemidega vajatakse ametnike toetust ja abi. Esmakordselt vahistatud ja ka psühholoog kinnitavad kohanemisprobleemide olemasolu. Sageli ei suuda vahistatud iseseisvalt leevendada tekkinud stressi ning siinjuures on spetsialistide abi hädavajalik.

Peab aga otsima viisi, kuidas kinnipeetavate hulgas nende spetsialistide teenuseid paremini tutvustada.

РЕЗЮМЕ

Дипломная работа на тему „Приспособление к условиям предварительного заключения впервые попавшего в заключение человека на примере отдела предварительного заключения Таллиннской тюрьмы“ написана на эстонском языке. Иноязычное заключение написано на русском языке. Объем работы – 55 страниц. При составлении дипломной работы было использовано 25 источников; из них 16 - на эстонском языке, 7 - на английском языке и 2 - на русском языке.

Работа состоит из трех глав. В первой главе отражены теоретические положения, касающиеся проблем приспособления к условиям предварительного заключения впервые попавшего в заключение человека. Во второй главе дипломной работы говорится о целях и методах исследовательской работы. Третья глава состоит из проведенного исследования, анализа результатов исследования и обсуждения.

Цель дипломной работы – описать и проанализировать возможности приспособления человека, впервые попавшего под стражу, в условиях предварительного заключения.

Гипотеза дипломной работы – для того, чтобы впервые попавшие в заключение лица могли успешно справиться с проблемами адаптации, необходима поддержка и помощь чиновников.

Для проверки гипотезы была проанализирована рассматривающая эту область литература, а также проведено исследование в Таллиннской Тюрьме. В исследовании принимали участие 39 человек, впервые попавших в заключение, с которыми было проведено анкетирование, а также проинтервьюированы были социальный работник социального отдела, психолог, библиотекарь и специалист - семейный врач из медицинского отделения. В качестве вспомогательного средства было использовано наблюдение, которое проводилось случайно, без предварительной подготовки.

Гипотеза дипломной работы была подтверждена, поскольку результаты исследования показали, что для того, чтобы впервые попавшие в заключение лица могли успешно справиться с проблемами адаптации, им действительно необходима поддержка и помощь чиновников. Впервые попавшие под стражу заключенные и психолог подтверждают наличие проблемы адаптации. Заключенные часто не способны самостоятельно преодолеть возникший стресс, для чего помощь специалистов бывает необходима.

Исходя из эмпирического исследования, были сделаны предложения по организации процесса адаптации впервые попавших под стражу заключенных.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Allik, J., Realo, A., Konstabel, K. 2003. Isiksusepsühholoogia. Tallinn
- Berry, J. W., 2005. International Journal of Intercultural Relations 29 (2005) 697-712
- Chee, H. Ng. 2008 Ethno-psychopharmacology Cambridge University Press,
- Coocke, D. J., Pamela J. Baldwin. 1990. Psychologi in Prisons. London: Routledge
- Furnham, A. Ward, C., Bochner, S.. 2001. The psychology of culture shock *s. l.*
- Ilm, U 1999. Süüdimõistetute kriminaalne subkultuur slängis ja tätoveeringutes.
[Magistritöö] Tallinn: Tallinna Ülikool
- Justiitsministeerium. Vanglate ja kriminaalhoolduse aasta raamat 2008
- Kahn, A. Kriisis olija abistamine - <http://www.stern.ee/useful/articles/kriisi-olija-abistamine> 19.03.2009
- Kaunispaik, Z. 1998 Loengukonspekt. Nr9. [Loengukonspekt] Tallinn:. Vanglate Ameti koolituskeskus
- Ясперс, К. 1996 Ностальгия и преступление. Собрание сочинений по психопатологии. Издательский центр "Академия". СПб: Белый кролик
- Kirdon, A., Teiverlaur, M., Niiberg, T. 2005. Kompetentsus ja toimetulek. Tallinn: Akadeemia NORD
- Лебедева, Н.М. 1999 Введение в этническую и кросс - культурную психологию. Москва. Ключ С.
- Pajupuu, H. 2001 Kuidas kohaneda võõras kultuuris. Tallinn. Eesti Keele Sihtasutus
- Peakontrolõri otsus 14.02.2002 nr 12-7/044 (Ministeeriumide tegevus vahistatute, kinnipeetavate ja tingimisi karistatute resotsialiseerimisel) Tallinn
- Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa komitee (CPT) <http://www.vangla.ee/6501> 15.03.2009.
- Raport Eesti Valitsusele Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) Eesti külastuse kohta, mis toimus 23 – 30 septembril 2003 <http://www.cpt.coe.int/documents/est/2005-06-inf-est.pdf> 10.02.2009
- Redfield, R., Linton, R., Herskovits, M.. Memorandum on the study of acculturation . <http://www.isis.unibas.ch/download.php?id=17160> 10.03.2009
- Saveljev, K 2006. Üksikkliendi nõustamine sotsiaaltöös. - Sotsiaaltöö, 3,20 - 24

Searle, W., & Ward, C. (1990). The prediction of psychological and sociocultural adjustment during cross-cultural transition. *International Journal of Intercultural Relations*, 14, 449-464

Sootak, J., Pikamäe, P. 2001. *Kriminaaltäitevõigus*. Tallinn

Tallina Vangla kodukord 2008. Tallinna Vangla direktori käskkiri nr 19

Tomberg, M. Psühhosomaatika meditsiini eikellegimaal -
http://www.terviseleht.ee/200016/16_psyhosom.php 04.03.2009

Vangistusseadus 14.06.2000 RTI 2000,58,376, RTI 2008,17,118

What is culture shock <http://rspas.anu.edu.au/~benm/CMU/cultureshock.pdf> 15.03.2009.

Wieczorek, T., Racsche, P., Monschau, M. 2007. *Psühholoogipühholoogia vanglaametnikele*. Tallinn: Sisekaitseakadeemia

JOONISTE LOETELU

Joonis 1. Kinnipeetavate endi märgitud haridustase	24
Joonis 2. Kinni peetavate isikute tööhõivatus Tallinna Vangla teretooriumil	25
Joonis 3 Vabaaja veetmise eelistused	27
Joonis 4. Raamatukogu teenuste kasutamine	27
Joonis 5. Kirjanduse eelistused raamatukogus.....	28
Joonis 6. Isikliku päevakorra olemasolu	29
Joonis 7 Vahi alla sattumisel esinenud tunnused.....	30
Joonis 8 Pöördumine psühholoogi poole	32
Joonis 9 Pöördumine sotsiaaltöötaja poole	32
Joonis 10 Esmakordselt vahistatute informatsiooni allikad vangla korrast/ vangistust reguleerivatest õigusaktidest	33
Joonis 11 Süüdimõistetute rahvus	34

LISA 1

Eelvangistushoone kambris viibiva kinni peetava isiku päevakava

2.1 Eelvangistushoone kambris viibiva kinni peetava isiku päevakava:

06.00 Äratus

06.00 – 06.10 Hommikuvõimlemine, isiklik hügieen, kambri korrastamine

06.10 – 07.20 Toitlustamine (kambriluugi kaudu)

07.20 – 07.45 Vaba aeg

07.45 – 08.15 Hommikune loendus (rivistus, kambrite kaupa)

08.15 – 17.00 Jalutuskäik (jalutusboksis, graafiku järgi)

08.15 – 17.00 Uurimistoimingud ja kokkusaamised kaitsjaga (v.a lõunane ja õhtune toitlustamiseaeg), erandjuhul kuni kella 22.00-ni juhtkonna loal

08.30 – 11.00 Kirjade üleandmine-vastuvõtmine, kambri kontrollimine kontaktisiku poolt (tööpäeviti)

08.30 - 16.45 Telefoni kasutamine (kirjaliku taotluse alusel, graafiku järgi)

11.45 – 13.00 Toitlustamine (kambriluugi kaudu)

13.00 – 18.00 Vaba aeg

18.00 – 19.00 Toitlustamine (kambriluugi kaudu)

19.00 – 20.00 Vaba aeg

20.00 – 20.30 Õhtune loendus (rivistus, kambrite kaupa)

20.30 – 22.00 Vaba aeg, isiklik hügieen

22.00 – 06.00 Öörahu

LISA 2

Telefoni kasutamise graafik eelvangistuse osakonnas.

07. juuli 2005 nr 29

Tallinn

Vangistusosakonnas eelvangistuses viibivatele, ajutiselt kambritesse ja kartserisse paigutatud kinni peetavatele isikutele telefonikõnede võimaldamine

Justiitsministri 6. detsembri 2001. a määruse nr 92 "Tallinna Vangla põhimäärus" (RTL 2001, 133, 1929; 2002, 148, 2162; 2004, 6, 64; 133, 2047) § 3 lg 2 p 7 alusel:

1. Võimaldada vangistusosakonnas eelvangistuses viibivatele ja ajutiselt I või II eelvangistushoone kambritesse paigutatud kinni peetavatele isikutele telefonikõnesid järgnevalt:

1.1 esmaspäevast neljapäevani:

I eelvangistushoone		II eelvangistushoone	
I korrus	II korrus	I korrus	II korrus

Nädalapäev	Kambrite numbrid		Kambrite numbrid	
-------------------	-------------------------	--	-------------------------	--

Esmaspäev		208 - 230 (paaris numbrid)	312 - 334 (paaris numbrid)	410 - 432 (paaris numbrid)
Teisipäev		236 - 248 (kõik numbrid)	336 - 358 (paaris numbrid)	434 - 456 (paaris numbrid)
Kolmapäev	124 - 144 (kõik numbrid)		315 - 337 (paaritud numbrid)	413 - 435 (paaritud numbrid)
Neljapäev		213 - 235 (paaritud numbrid)	339 - 363 (paaritud numbrid)	437 - 463 (paaritud numbrid)

1.2 reedeti:

1.2.1 eluaegse vangistusega karistatud kinnipeetavatele;

1.2.2 kinni peetavatele isikutele, kes pole nädala jooksul helistada saanud.

2. Kartserisse või eraldatud lukustatud kambriksse paigutatud kinnipeetav saab telefoni kasutada taotluse alusel kolmapäeviti.

3. Kinni peetava isiku telefonikõne pikkus sõltub helistada soovijate hulgast ja võib kesta mitte kauem kui 10 minutit.

4. Vangistusosakonna inspektor-kontaktisikutel teha käskkiri teatavaks kinni peetavatele isikutele.

5. Tunnistan kehtetuks Tallinna Vangla direktori 03. novembri 2004 käskkirja nr 59 „Vangistusosakonnas eelvangistuses viibivatele ja ajutiselt kambritesse paigutatud kinni peetavatele isikutele telefonikõnede võimaldamine“.

6. Käskkiri jõustub 8. juulil 2005. a.

Toomas Malva

Sotsiaalosakonna spetsialist – psühhologi ametijuhend

Lisa 5
Tallinna Vangla direktori
08. juuli 2003. a

käskkirjale nr 33

**SOTSIAALOSAKONNA
SPETSIALIST - PSÜHHOLOOGI AMETIJUHEND**

Struktuuriüksuse nimetus:	Sotsiaalosakond
Ametikoht:	Spetsialist – psühholoog
Tegevusvaldkond:	Kinnipeatavate ja vahistatute psühholoogiline teenindamine ja sotsiaalse rehabilitatsiooni soodustamine
Ametisse nimetamine:	Direktori poolt osakonnajuhataja ettepanekul
Vahetu juht:	Sotsiaalosakonna juhataja
Alluvad:	Ei ole
Teenistuja asendab:	Sotsiaalosakonna juhataja määramisel spetsialist – psühholoog
Teenistujat asendab:	Sotsiaalosakonna juhataja määratud spetsialist – psühholoog
Ametikoha põhieesmärk:	Kinnipeatavatele ja vahistatutele psühholoogilise abi osutamine, nende iseseisva toimetulekuvõime tõhustamine ning nõustamine

Kvalifikatsiooninõuded:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Psühholoogiaalane kõrgharidus 2. Eesti keele valdamine kõrgtasemel 3. Vene keele suuline ja kirjalik valdamine; inglise keele või muu võõrkeele oskus ametialaseks suhtlemiseks 4. Arvutioskused tööülesannete täitmiseks vajalikes piirides
--------------------------------	--

Muud nõuded:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Vangistust ja vanglateenistust reguleerivate õigusaktide tundmine 2. Informatsiooni õigeaegse, täpse ja arusaadava vastuvõtmise ning edastamise oskus 3. Iseseisvus töös, analüüsi ja tulemuste prognoosimise võime 4. Konfidentsiaalsusnõude korrektne valdamine
---------------------	---

	<p>5. Hea stressitaluvus, oskus säilitada töövõimet pingelises situatsioonis ja töökeskkonnas</p> <p>6. Hea suhtlemine ja eneseväljendus nii kõnes kui kirjas</p> <p>7. Individuaal- ja grupitöö läbiviimise oskus</p> <p>8. Psühhoteeraapia meetodite tundmine</p> <p>9. Teadmised psüühika- ja käitumishäiretest</p>
--	--

Teenistusülesanded:	Tulemus:
1. Osutab kinnipeetavatele ja vahistatutele psühholoogilist abi ning korraldab nõustamist	Kinnipeetavad ja vahistatud saavad situatsioonist lähtuvat abi ning nõustamist
2. Korraldab kinnipeetavate ja vahistatute psühhokorrektiivset individuaal- ja grupitööd	Oma käitumist analüüsiv ja kontrolliv kinnipeetav või vahistatu
3. Viib läbi intervjuusid ja vajadusel teste vahistatute ning kinnipeetavate psühhosotsiaalse seisundi täpsustamiseks ja psühholoogiliste anamneeside koostamiseks	Adekvaatse informatsiooni valdamine, ettepanekud vahistatute ja kinnipeetavate paigutamiseks
4. Juhendab inspektor- kontaktisikuid psühholoogiaalaseid erialateadmisi nõudvates küsimustes tööks kinnipeetavate isikutega	Turvaline töökeskkond
5. Osaleb individuaalsete täitmiskavade koostamisel ja muutmisel	Ettepanekud psühhosotsiaalselt toimele efektiivsemateks ITK-deks
6. Analüüsib tingimisi enne tähtaega vabaneva kinnipeetava isiksust ja võimalikku toimetulekut vabaduses	Õiend tingimisi enne tähtaega vabaneva kinnipeetava isiksuse omaduste ja tema psühhosotsiaalse toimetuleku kohta
7. Konsulteerib vangla töötajaid probleemsete vahistatute ja kinnipeetavate kohtlemiseks ning nendega individuaaltöö korraldamiseks	Vanglatöötajate informeeritus vastavatest psüühilistest seisunditest ning võimalikest kohtlemisviisidest
8. Nõustab vanglatöötajaid nende suhetest kinnipeetavate ja vahistatutega lähtuvalt probleemsetest situatsioonidest	Erakorraliste või konfliktsete olukordade analüüs, soovitusel nende edaspidiseks vältimiseks
9. Peab vastuvõttudel viibinud kinnipeetavate ja vahistatute kohta individuaalarvestust, tagab selle teabe konfidentsiaalsuse	Täpne ülevaade klientuurist, kaitstud teave
10. Informeerib vangla juhtkonda kinnipeetavate ja vahistatute probleemidest, mis võivad kujutada ohtu kliendile, temaga suhtlejatele või vangla julgeolekule	Ohust informeeritud vangla juhtkond
11. Osutab vangla juhtkonnale abi	Pädevuse piires osutatud abi

erakorraliste juhtumite ja sündmuste lahendamisel	
12. Koordineerib spetsialiste-psühholoogide omavahelist tööd ning teeb ettepanekuid selle parandamiseks	Kinnipeetavate ja vahistatute psühholoogilise teenindamise pandlikkus
13. Vahetab teiste vanglate kolleegidega erialaseid kogemusi ja kasutab ko- ning supervisioone erialase kvalifikatsiooni täiustamiseks	Informatsiooni valdamine psühholoogide tööst vanglates, täiustunud kogemused
14. Täidab töötervishoiu-, töö- ja tuleohutuslaseid nõudeid	Tagatud töövõimelisus
15. Täidab osakonnajuhataja ühekordseid tööülesandeid	Korralduste õigeaegne ja korrektne täitmine
16. Vastab teabenõuetele oma pädevuse piires ja tagab vanglasiseseks teabeks tunnistatud teabe kaitstuse	Teabenõue on täidetud tähtaegselt
17. Võtab osa sotsiaalosakonna tööplaani koostamisest, esitab nõutavad aruanded ja statistilise andmestiku	Asjakohased teatised, plaanid, ettepanekud
18. Juhendab vanglas praktiseerivaid psühholoogia eriala üliõpilasi	Vanglapsühholoogi töös orienteeruvad üliõpilased
19. Esindab vanglat direktorilt või osakonna juhatajalt saadud volituste piires	Vangla esindatus antud volituste piires

Kooskõlastatud tegevus ja koostöö:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Spetsialist-psühholoogi tegevus on kooskõlastatud osakonna juhatajaga 2. Spetsialist-psühholoog teeb koostööd vangla teenistujate ja töötajatega 3. Spetsialist-psühholoog teeb oma tegevusvaldkonnas ja pädevuse piires koostööd teiste vanglate ja asutustega, kohalike omavalitsuste institutsioonide ja valitsusväliste organisatsioonidega
---	--

Õigused:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Suhelda kliendiga segamatult psühholoogilise abi andmiseks või nõustamiseks vajaliku aja jooksul vangla julgeolekunõuete raamides; 2. Saada oma tööülesannete täitmiseks vajalikke vahendeid, ruume ja inventari; 3. Saada vangla töötajatelt oma tööülesannete täitmiseks vajalikku informatsiooni ja dokumente; 4. Taotleda eri- või kutsealaste teadmiste täiendamist ja selle tasustamist vangla koolituseelarve vahenditest; 5. Teha ettepanekuid oma ja vangla töö paremaks korraldamiseks; 6. Teha esildisi vangla juhtkonnale vangistustingimustes ilmnunud rikkumiste või vastuvõtu ajal toimunud intsidentidest.
-----------------	--

Vastutus:	1.Töö nõuetekohase, õigeaegse ja korrektse täitmise eest;
------------------	---

	<p>2. Töö käigus esitatud ja koostatud andmete õigsuse, ettepanekute asjakohasuse, vastavuse ning seaduslikkuse eest.</p> <p>3. Töö käigus saadud konfidentsiaalse informatsiooni kasutamise ja eeskirjadekohase hoidmise eest</p> <p>4. Tema kasutusse ja käsutusse antud põhi- ja väikevahendite säilimise eest</p>
--	---

Ametijuhendi muutmine:	Käesolevat ametijuhendit võib muuta juhtudel, kui muudatuste aluseks on kehtivad õigusaktid või vajadus ümber korralda tööd vanglas või osakonnas
-------------------------------	---

Olen tutvunud ametijuhendiga:	Ametijuhendit tutvustas:
/allkiri/	/allkiri/
/teenistuja ees- ja perekonnanimi/	/osakonnajuhataja ees- ja perekonnanimi/
/kuupäev/	/kuupäev/

Eerik Lätti
direktori asetäitja kt
sotsiaalhoolekande alal

Ankeetküsitlus esmakordselt vahistatud isikutele

Tere. Ma olen Anton Kaetri Sisekaitseakadeemia Justiitskolledži kolmanda kursuse üliõpilane. See on minu lõputöö ankeet teemal **ESMAKORDELT VAHISTATU TOIMETULEK EELVANGISTUSES TALLINNA VANGLA EELVANGISTUSE OSAKONNA NÄITEL**. Lõputöö eesmärgiks on kirjeldada ja analüüsida esmakordselt vahi alla sattunud inimese toimetulekut eelvangistuses ja teha vanglaadministratsioonile ettepanekuid, kuidas efektiivsemalt korraldada esmakordselt vahistatute sisseelamise protsessi.

Antud töös probleemi objektiivseks uurimiseks palun Teid vastata järgmistele küsimustele.

1. Teie haridustase?

Ei oma Algharidus Põhiharidus Keskhariidus Kõrgharidus

2. Kas Teil on isiklik, enda poolt väljatöötatud, päevakava?

Jah Ei

3. Millega tegelete vabal ajal?

Midagi ei tee Loen Magan. Teen sporti Suhtlen kambrikaaslastega. Muu(täpsustage)

4. Kas Te kasutate vangla raamatukogu teenust?

Jah Ei

4.1 Millist kirjandust Te eelistate?

Ilukirjandus Õppekirjandus Teadusekirjandus Ajakirjandus

5. Kuidas ja kas te kasutate vahi all viibimise aega enesearendamiseks?

Midagi ei tee Loen raamatuid Õpin keeli

6. Kui tihti te olete pöördunud vangla psühholoogi poole ja kas oli sellest kasu?

.....
.....

7. Kui tihti te olete pöördunud vangla sotsiaaltöötaja poole ja kas oli sellest kasu?

.....
.....

8. Kuidas mõjub vahi all olemine teie psüühilisele seisundile?

.....
.....

9. Millistest allikatest Te saite informatsiooni vangla korrast / vangistust reguleerivatest õigusnormidest?

- Inspektor – kontaktisik
- Vahetuse valvur
- Sotsiaaltöötaja
- Psühholoog
- Kambrikaaslased

10. Millised järgmistest tunnustest hakkasid Teil esinema peale vahi alla sattumist (tõmmake alla): pidev rahutus toidu, joogivee või voodipesu kvaliteedi pärast, optimistlik ellusuhtumine, hirm füüsilise kontakti ees teiste inimestega, üldine ärevus, ärrituvus, enesekindluse puudumine, unetus, kurnatuse tunne, rõõm, soov tarvitada alkoholi ja narkootikumid, rahuolu tunne, psühhosomaatilised häired (Teile tundub, et midagi valutab aga arstid seda valu kõrvaldada ei saa), depressioon/ masendus, suitsiidsed mõtted, enesekindlus?

11. Kas Te muutusite usklikumaks peale vahi alla sattumist?

- Jah Ei

12. Kuidas Te leevendate tekkinud stressi?

- Suhtlen Loen Riidlen/sõimlen Teen sporti Karjun
- Lõigun ennast Muu(täpsustage)

.....

13. Mida vangla võiks pakkuda vahistatule vabaaja paremaks sisustamiseks?

.....

.....

Tänan!

LISA 5

Esmakordselt vahistatute haridustase Riikliku kinnipeetavate, arestialuste ja vahistatute registrist

	≤ 20	21-25	26-28	29-31	32-35	36-40	41-50	51≤	Kokku
Algharidus	1 2,6%	6 15,4%	1 2,6	1 2,6					9 23%
Põhiharidus	2 5,1%	9 23%	6 15,4	1 2,6		1 2,6			19 48,7%
Keskharidus		2 5,1%		1 2,6	1 2,6	1 2,6	3 7,7%	1 2,6	9 23%
Kõrgharidus			1 2,6				1 2,6		2 5,1%
Kokku	3 7,7%	17 43,6%	8 20,5%	3 7,7%	1 2,6%	2 5,1%	4 10,3%	1 2,6	39 100%

LISA 6

Tallinna Vangla sotsiaalosakonna poolt
läbi viidavad sotsiaalõppe programmid ja sekkumised eelvangistusosakonnas